

Jana Matavž

**SPREMLJANJE NAPREDKA PRI
ZAZNAVANJU ZAČETNIH IN KONČNIH
GLASOV PRI PREDŠOLSKIH OTROCIH**

Raziskovalna naloga

Slovenj Gradec, september 2024

Ključne besede: zaznavne sposobnosti, glasovno zavedanje, začetni glas, končni glas.

Povzetek:

Raziskovalna naloga je osredotočena na glasovno zavedanje, natančneje na zaznavanju začetnih in končnih glasov.

V raziskovalnem delu sem želela raziskati, kolikšna je raven glasovnega zavedanja pri predšolskih otroci v šolskem letu 2023/2024, v prepoznavanju sličic, prepoznavanju začetnega in končnega glasu, tvorjenje besed na začetni in končni glas oz. spremljanju napredka otrok. Vzorec je obsegal 15 otrok. Obe preverjanji otrok sta bili izvedeni z razmikom petih mesecev, in to z enakim inštrumentarijem, saj smo le tako pridobili realen individualen napredek otroka.

Rezultati, ki smo jih pridobili, so pokazali, da se pri otrocih starih od pet do šest let kaže napredek med začetnim in končnim preverjanjem v razvoju ravneh glasovnega zavedanja. Opazili smo, da je bil pri nekaterih otrocih napredek večji, pri drugih pa manjši.

Monitoring the Progress of the Preschool kids Detecting Initial and Final Sounds in Word

Keywords: perceptual abilities, phonological awareness, initial sound, final sound.

Abstract:

The aim of the research was to determine the ability of certain levels of children's phonological awareness in the preschool period (2023/2024), namely, the ability to perceive more complex phonological awareness activities, such as picture recognition, forming words with initial and final sound given. The sample encompassed 15 kids. Both tests were performed in a five-month interval, with the same instrumentation, as this was the only way to obtain a realistic individual progress of the child.

The results obtained show the progress between the initial and final examination of phonological awareness development in children aged five to six years. It has also been noted that some children show greater progress than others.

KAZALO VSEBINE

1 UVOD	6
2 TEORETIČNI DEL	7
2.1 Razvoj govora	7
2.2 Razvoj jezikovne zmožnosti	8
2.2.1 Dejavniki jezikovne zmožnosti	9
2.3 Zaznavne sposobnosti	9
2.3.1 Sposobnost vidnega razločevanja	10
2.3.2 Sposobnost slušnega ali glasovnega razločevanja	11
2.4 Glasovno zavedanje	13
2.4.1 Ravni glasovnega zavedanja	17
2.4.2 Razvijanje glasovnega zavedanja	18
2.4.3 Trening glasovnega zavedanja	20
2.5 Dosedanje raziskave	24
3 EMPIRIČNI DEL	28
3.1 Namen	28
3.1.1 Raziskovalna vprašanja	28
3.1.2 Raziskovalne hipoteze	29
3.2 METODOLOGIJA	29
3.2.1 Raziskovalne metode	29
3.2.2 Raziskovalni vzorec	29
3.2.3 Postopki zbiranja podatkov	32
3.2.4 Postopki obdelave podatkov	34
3.3 REZULTATI IN INTERPRETACIJA	36
3.4.1 Rezultati in interpretacija individualnega napredka otrok	36
3.5 SKLEP	66
VIRI IN LITERATURA	69
PRILOGE	72

KAZALO TABEL

Tabela 3.1: Vključenost otrok	30
Tabela 3.2: Raziskovalni vzorec	31
Tabela 3.3: Rezultati otroka A pri začetnem in končnem preverjanju	36
Tabela 3.4: Rezultati otroka B pri začetnem in končnem preverjanju	38
Tabela 3.5: Rezultati otroka C pri začetnem in končnem preverjanju	40
Tabela 3.6: Rezultati otroka Č pri začetnem in končnem preverjanju	42
Tabela 3.7: Rezultati otroka D pri začetnem in končnem preverjanju	44
Tabela 3.8: Rezultati otroka E pri začetnem in končnem preverjanju	46
Tabela 3.9: Rezultati otroka F pri začetnem in končnem preverjanju.....	48
Tabela 3.10: Rezultati otroka G pri začetnem in končnem preverjanju	50
Tabela 3.11: Rezultati otroka H pri začetnem in končnem preverjanju	52
Tabela 3.12: Rezultati otroka I pri začetnem in končnem preverjanju	54
Tabela 3.13: Rezultati otroka J pri začetnem in končnem preverjanju	56
Tabela 3.14: Rezultati otroka K pri začetnem in končnem preverjanju	58
Tabela 3.15: Rezultati otroka L pri začetnem in končnem preverjanju.....	60
Tabela 3.16: Rezultati otroka M pri začetnem in končnem preverjanju	62
Tabela 3.17: Rezultati otroka N pri začetnem in končnem preverjanju.....	64

1 UVOD

V predšolskem obdobju se govor intenzivneje razvija in na njegov razvoj vplivajo številni dejavniki. Razvoj jezikovne zmožnosti se začne takoj po rojstvu otroka. Za oblikovanje tesno povezanega govora ter jezikovne strukture je potreben napredek glasovnega procesa, ki vključuje tako glasovno zavedanje kot tudi proces izgovora posameznih besed.

Glasovno zavedanje ima pomemben vpliv na branje in pisanje, zato morajo vzgojiteljice že v vrtcu načrtovati in spodbujati zmožnost glasovnega zavedanja otrok.

Sposobnost glasovnega zavedanja je sposobnost razlikovanja glasov v jeziku ter njegovih sestavnih delih (v besedah in povedih), kar ima pomembno ključno vlogo v procesu začetnega opismenjevanja. Glasovno zavedanje se deli na glasovno razločevanje in glasovno razčlenjevanje. Glasovno razčlenjevanje razdelimo na razčlenjevanje na zloge (zlogovanje) ter razčlenjevanje na glasove (glaskovanje).

Ker smo obravnavali otroke, stare od pet do šest let, smo torej proučevali drugo starostno obdobje. Otroci v tem starostnem obdobju že imajo sposobnost pozornosti na členjenje začetkov in koncev besed (začetni/končni glas). V predšolskem obdobju je za otroke ta raven zahtevna, zato je važno, da vzgojitelji vnašajo v igro vaje, v katerih otroci odkrivajo začetne in pozneje tudi končne glasove ter jih tako uspešno zaznavajo. Zmožnost zaznavanja začetnih glasov se oblikuje primarno, šele nato so otroci v besedi zmožni zaznati končni glas, najkasneje pa razvijejo zmožnost členjenja besed na posamične glasove (glaskovanje) (Ropič, 2017).

2 TEORETIČNI DEL

2.1 Razvoj govora

Govor je sredstvo, s katerim otroci ustvarjajo socialne stike, hkrati pa je pomembno sredstvo mišljenja (Toličič in Smiljanić, 1979). Marjanovič Umek (1990, str. 11) navaja definicijo, ki opredeljuje, kaj je govor, ob tem pa še natančneje opisuje pojma govor in jezik: "Jezik običajno definiramo kot socializiran sistem simbolov, govor pa je individualen in konkreten."

Govor je kompleksna sposobnost. Za otrokov razvoj govora in razvoj jezikovnih zmožnosti je najpomembnejše predšolsko obdobje. Prav tako pa je za razvoj govora pomembna tudi sposobnost poslušanja. Govor je razvit do petega leta in otrok ga uporablja, da izraža svoje misli, želje in potrebe (Vizjak Kure, 2010).

Govor otroku omogoča, da v procesu komunikacije z drugimi uporablja organiziran simbolni sistem, imenovan jezik. Govor je le ena od oblik komunikacije, in to besedno-simbolna. Je tesno povezan z otrokovo praktično dejavnostjo (Grginič, 2005).

Govorni razvoj je zapleten, dinamičen in zelo intenziven proces v obdobju dojenčka, malčka in posameznikovega zgodnjega otroštva. Začne se z jokom, neverbalnim sporazumevanjem, ter oblikovanjem in povezovanjem prvih glasov. Poteka preko prve izgovorjene besede, sledi hiter skok v besednjak, oblikovanje enostavnih in sestavljenih stavkov ter raba govora v različnih govornih položajih. Ob prehodu v obdobje srednjega otroštva pa se močno prepleta z otrokovim mišljenjem (Marjanovič Umek, Kranjc in Fekonja, 2006).

Besedni zaklad v četrtem letu zraste na tisoč šeststo besed, v petem letu na dva tisoč dvesto in v šestem letu na tri tisoč besed. Besedni zaklad se v predšolski dobi hitro množi. V tej dobi je besednjak zelo pisan in bogat (Žlebnič, 1963).

Sestavni del otrokovega besednjaka so tudi vljudnostni izrazi (prosim, hvala, oprostite) ter pozdravi. Pri pet- in šestletnem otroku je v normalnih razmerah to že razvito. Predvsem je to močno odvisno od odraslih, med katerimi otrok živi, ter od tega, kako se otroci v tem izrazju urijo (prav tam).

S četrtem in petim letom je otrokov glavni govorni razvoj povprečno končan, kar ne pomeni, da se otrok govorno ne razvija več, kajti razlike med govorom osemletnika in štirinajstletnika seveda obstajajo. Osnovne govorne pridobitve otrok v predvidenem času prisvoji, vendar to še ne pomeni, da je dosegel otrok govorno zrelost (prav tam).

2.2 Razvoj jezikovne zmožnosti

Razvoj jezikovne zmožnosti se začne takoj po spočetju otroka. Zadovoljivo obdobje za razvijanje otrokovega govora so otrokova prva tri leta življenja, kasneje pa je potreben velik napor, da otrok na področju govora nadoknadi primanjkljaje, ki so tesno povezani z okoljem. Bistveno obdobje za razcvet govora je med otrokovim tretjim in sedmim letom, kajti otrok je v tem času izjemno ranljiv in dojemljiv za razvoj jezikovne zmožnosti, saj je v tem obdobju povečana otrokova težnja po komuniciranju (Grginič, 2005).

Jezikovna zmožnost zajema poimenovalno (besedni zaklad/besedišče), slovnično, pravorečno in pravopisno zmožnost. Slovnična zmožnost omogoča izražanje razmerij v stvarnosti. Za izražanje tega pa je nujno logično mišljenje (Zrimšek, 2003).

Horvat in Magajna (1989; povz. po Grginič, 2005) menita, da sta za jezikovno strukturo in oblikovanje povezanega govora potrebna razvoj glasovnega sistema, ki obsega razvoj zaznave glasov (glasovno zavedanje – fonemski sluh), in proces izgovora posameznih besed. Šele med prvim in drugim letom razvoja govora otrok dojame pomen besed na osnovi jezikovnih sredstev.

Otrokov nadaljnji govorni razvoj se najprej kaže v sposobnosti slušne diferenciacije glasov, šele nato v njihovi artikulaciji. Z razvijanjem glasovnega zavedanja pride pri

otroku tudi do intenzivnega razvoja aktivnega besedišča. Z učenjem novih besed in pravil o jeziku znajo otroci vpeljati jezik za medsebojno sporazumevanje (Grginič, 2005).

2.2.1 Dejavniki jezikovne zmožnosti

Na razvoj jezikovne zmožnosti v obdobju otroštva vpliva vrsta dejavnikov. Razdelimo jih na notranje (biološke in psihološke) ter zunanje (socialne in sociološke). Med dejavnike pa zagotovo spada tudi kurikulum – dokument, ki ga pri svojem delu uporabljajo vzgojiteljice (Grginič, 2005).

Na razvoj jezikovne zmožnosti se nanašajo naslednji zunanji dejavniki. Na prvem mestu lahko navajamo vrtec in pozneje tudi šolo, saj imata oba na razvoj zelo močan vpliv. Otroci se torej naučijo prvega jezika, ne da bi jih učili različnih struktur ali tipov besedil. Govorni vzor odraslih je pomemben faktor v procesu učenja jezika v predšolskem obdobju in tudi kasneje v šoli. Za razvoj jezikovne zmožnosti ne zadošča le poslušanje fonetično pravilnega govora, temveč je potrebna tudi otrokova lastna aktivnost (prav tam).

2.3 Zaznavne sposobnosti

Zaznavne sposobnosti se najintenzivneje razvijajo v zgodnjem otroštvu. Razvoj teh sposobnosti je odvisen od procesa dozorevanja živčevja (maturacije) in tudi od učenja oziroma števila praktičnih izkušenj, ki jih otrok dobi iz okolja (Križaj Ortar, Magajna, Pečjak in Žerdin, 2000).

Pomembni specifični zaznavni sposobnosti sta sposobnost vidnega razločevanja (vizualne diskriminacije) in sposobnost glasovnega razčlenjevanja (fonemske segmentacije) (Pečjak, 1999).

Vzgojitelji morajo poiskati dovolj priložnosti za tiste aktivnosti, s kakršnimi uspešno razvijajo zaznavne sposobnosti v predšolskem obdobju (Ropič, 2017).

2.3.1 Sposobnost vidnega razločevanja

Pri sposobnosti vidnega razločevanja gre razvoj v smeri od vidnega zaznavanja in vidnega razločevanja do vidnega prepoznavanja oziroma do procesa identifikacije. Otrok je v času vidnega zaznavanja zmožljiv opaziti in ločevati predmete, ki ga obdajajo, oblike in osebe (Grginič, 2005).

Razvoj vidnega razločevanja se odvija z razločevanjem predmetov, s katerimi se otrok vsakodnevno srečuje (od razločevanja abstraktnih oblik do razločevanja simbolov, kot so črke) (Pečjak, 1999). Križaj Ortar idr., (2000) navajajo, da sposobnost vidnega razločevanja pomeni, da je otrok v svoji okolici zmožen ločevati pripomočke, osebe in simbole ter raznovrstne vzorce. Tudi Pečjak (1999; povz. po Zrimšek, 2003) navaja enake vrste procesov v razvoju zaznavnih sposobnosti, torej proces zaznavanja, razločevanja in identifikacije. Pri otroku se razvoj vidnega zaznavanja začne zelo zgodaj. Dojenček najprej loči znane obraze ljudi od neznanih, s starostjo pa postane pozoren na vse bolj zapletene vzorce. Skozi celotno predšolsko obdobje je značilno celostno zaznavanje.

Nekateri avtorji vidijo vzroke težav v vidnem razločevanju oziroma zaznavni nezrelosti otroka. Iz tega predpostavljajo, da so procesi vidnega razločevanja v veliki meri odvisni od procesov zorenja (Grginič, 2005).

Luria (1983; povz. po Križaj Ortar idr., 2000) je ugotovil, da si mlajši otroci lažje zapomnijo razlike med posameznimi vzorci in oblikami, če imajo poleg opazovanja možnost, da lahko vzamejo vzorce in predmete v roke ali če imajo v zvezi z njimi praktično izkušnjo. Slednja je pri vidni zaznavi in razločevanju lahko otrokom v veliko pomoč.

Križaj Ortar idr., (2000) meni, da se vidno razločevanje razvija po določenih stopnjah, in to glede na to, koliko črk otrok med seboj loči:

- triletni otrok naj bi med seboj ločeval od tri do sedem črk;

- petinpolletni otrok pa naj bi razločeval že kar 95 odstotkov vseh črk.

Stopnjo razvejanosti vidnega razločevanja pa delimo tudi, katere črke otroci med seboj najlažje ločijo. Sposobnost vidnega razločevanja se razvija tudi s tem, če otrok glasno izgovarja glasove (Zrimšek, 2003). Pri vidnem razločevanju opazujemo vrsto simbolov/črk, ki jih otroci med seboj najlažje ločijo. Pri otrocih se najpogosteje pojavljajo zamenjave črk b – d, p – b in g – p (Križaj Ortar idr., 2000).

Kadar imajo otroci težave v vidnem razločevanju, si pomagamo z vajami za opazovanje sorodnosti in bistvenih razlik na slikah, geometričnih znakih in besedah. Otroci morajo imeti možnost, da črke opazujejo in si jih zapisujejo. Urjenje otrok v vidnem razločevanju nima pomembnega učinka na hitrost prepoznavanja črk/besed v času šolanja (Pečjak, 1999).

2.3.2 Sposobnost slušnega ali glasovnega razločevanja

Sposobnost glasovnega razločevanja označujemo kot sposobnost razčlenjevanja prebrane oziroma izgovorjene besede na posamične glasove. Nujni kriterij za glasovno razčlenjevanje je glasovno razločevanje. To je sposobnost razlikovanja posameznih glasov in je tudi ključni dejavnik uspešnosti procesiranja v iteraciji začetnega opismenjevanja. Glasovno razčlenjevanje se pod nobenim pogojem ne razvija sočasno kot vidno razločevanje, ampak se razvija nekoliko kasneje (Pečjak, 1999). Zrimšek (2003) meni, da so naloge glasovnega razločevanja in razčlenjevanja močno povezane in da je glasovno razločevanje pogoj za glasovno razčlenjevanje, medtem ko slušno razčlenjevanje in razločevanje nista tako močno povezana.

Sposobnost slušnega razčlenjevanja je členitev besed na posamične glasove in je za branje nujna. Jezik vsebuje simbole – črke, ki predstavljajo znak za določen glas (Zrimšek, 2003).

Slušno razčlenjevanje merimo z dvema vrstama nalog. Sem prištevamo naloge zlogovanja in glaskovanja. Slušno razločevanje pa lahko merimo s petimi skupinami nalog: določanje prvega zloga, določanje končnega zloga, določanje začetnega glasu, določanja zadnjega glasu in ugotavljanje prisotnosti določenega glasu v besedi (Zrimšek, 2003). Pečjak (1999) navaja, da glasovno razčlenjevanje navadno preverjamo na različne načine. Od otroka pogosto zahtevamo, da izgovorjeno besedo analizira/razčleni na posamezne glasove, posamezne glasove sintetizira v besedo, iz izgovorjene besede izloči samo en glas (prvi, zadnji ali znotraj besede) ali da posluša izgovorjeno besedo, izloči prvi glas, nato pa sam tvori novo besedo, ki se pričenja z istim glasom.

Razvoj glasovnega razčlenjevanja poteka v naslednji smeri. Otrok se najprej zaveda dolžine besed, nato se začne zavedati zlogov, iz katerih beseda sestoji, šele nato prihaja do prepoznavanja glasov v besedi (Pečjak, 1999).

Liberman s sodelavci (1973; povz. po Pečjak, 1999) je ugotovil, da je za predšolske otroke glasovno razčlenjevanje zahtevna naloga. Spoznal je, da je le malo petletnih otrok sposobnih ugotoviti število glasov v besedi, v kolikor se od njih zahteva, da plosknejo tolikokrat, kolikor glasov slišijo.

Rayner in Pollatsek (1989; povz. po Zrimšek, 2003) poudarjata, da je odnos med črko in glasom abstrakten, zato je pomembno, da se bodoči bralci in pisci zavedajo povezave med pisno in glasovno predstavitvijo jezika. Zavedanju tega odnosa imenujemo glasovno zavedanje.

2.4 Glasovno zavedanje

Sposobnost glasovnega zavedanja je sposobnost razločevanja glasov v jeziku ter njegovih sestavnih delih (v besedah ter stavkih). Razvija se v zgodnjem otroštvu, sistematično razvijanje sposobnosti glasovnega zavedanja se predvideva v učnem načrtu za slovenščino, v osnovni šoli v prvem triletju, predvsem v prvem razredu (Pečjak, 2009). Pečjak (1999) glasovno zavedanje razdeli na glasovno razločevanje in glasovno razčlenjevanje ter navaja, da pogosto za oba pojma uporabljajo nadpomenko glasovno zavedanje. Zorman (2005) navaja, da se pomanjkljive razvite sposobnosti glasovnega zavedanja sklicujejo na težave pri začetnem poučevanju branja in pisanja, pozneje pa se kažejo v težavah pri besedišču, spominu in bralnem poznavanju.

Glasovno zavedanje se razdeli na glasovno razločevanje in glasovno razčlenjevanje. Glasovno razčlenjevanje razdelimo naprej na razčlenjevanje na zloge (zlogovanje) ter razčlenjevanje na glasove (glaskovanje) (Pečjak, 2010). Glasovno zavedanje je vzročno ter medsebojno povezano z učenjem pisanja in branja. Pri šibkejših bralcih je pogosto prisotno šibkejšo razvito glasovno zavedanje (Ropič, 2017). Sposobnost glasovnega zavedanja je eden najboljših napovedovalcev za poznejšo bralno uspešnost otroka (Pečjak, 2010).

C. McBride - Chang (1995; povz. po Zrimšek, 2003) meni, da je glasovno zavedanje sestavljena sposobnost, ki obsega tri komponente: inteligenčni količnik, besedni kratkoročni spomin ter govorno percepcijo. Ugotovila je, da imamo pri merjenju glasovnega zavedanja skupne elemente. Prvi element je, da mora merjenec najprej slišati eno ali več govorjenih besed. Posameznik mora ponavljati dražljaj (besedo oziroma zlog), saj lahko raziskovalec le tako ugotovi, ali ga je merjenec ustrezno zaznal. Nato mora na tej besedi/nabor besed nato izvesti predpisano operacijo, na primer prepoznati v besedi prvi ali zadnji glas. Nato mora merjenec (najpogosteje ustno) posredovati odgovor. Mlajši otroci pogosto pravilno rešitev pokažejo ali jo prikažejo na kakšen drug način (risanje ali obkroževanje). L. in E. Kozminsky (1995; povz. po Zrimšek,

2003) pa glasovno zavedanje definirata kot metajezikovno zmožnost zavedanja glasovnih elementov govora in delo z njimi. Stahl in Murray (1994; povz. po Zrimšek, 2003) pojasnjujeta glasovno zavedanje kot zavedanje glasov ustnega jezika, kar se kaže z upravljanjem sposobnosti, kot so rimanje, primerjanje začetnih soglasnikov in štetje glasov v besedah. Te naloge otrokom povzročajo probleme, saj otroci v besedah ne znajo prepoznati segmentov, ki bi ugajali glasovom. Če se mora otrok priučiti povezave črka – glas, mora poskušati glasove v besedah potem tudi slišati.

Pri razvoju sposobnosti glasovnega zavedanja moramo biti pozorni na razvoj naslednjih sposobnosti: slušno spoznanje dolžine besed, zavedanje števila besed v stavkih, slušno razločevanje glasov, slušno razčlenjevanje besed na zloge in glasove ter iskanje in tvorjenje rim (Pečjak, 2009).

C. McBride – Chang (1995; povz. po Zrimšek, 2003) navaja, da se za uspešno reševanje preizkusa glasovnega zavedanja uveljavlja troje:

- otrok se mora zavedati dražljaja, kar predstavlja splošna kognitivna sposobnost posameznika;
- otrok si mora za nekaj časa dražljaj zapomniti; kratkoročni spomin je potreben za izvajanje vseh oblik nalog glasovnega zavedanja;
- dražljaj je treba ustrezno zaznati, glasove pa ustrezno obdelovati (od premeščanja, dodajanja do odstranjevanja); pri tej sposobnosti obdelovanja glasov sodeluje percepcija, ki je pogojena z raznolikimi spretnostmi glasovnega procesiranja.

Močna povezanost se je kazala med kratkoročnim spominom ter glasovnim zavedanjem. Delo z glasovi je izrazito bremenilo otroški kratkoročni spomin. Najzahtevnejše naloge so bile za otroke tiste, ki so vključevali delo s petimi glasovi. Naloga glasovnega razčlenjevanja najzahtevnejša. Iz sposobnosti glasovnega zavedanja lahko domnevamo o zmogljivosti kratkoročnega spomina (Zrimšek, 2003). Glasovno zavedanje se pomembno povezuje tudi z otrokovo govorno kompetentnostjo, k temu prištevamo

predvsem besednjak. Večji besednjak spodbuja razvoj fonemičnega zavedanja, večja občutljivost na foneme pa hkrati omogoča, da otroci lažje prepoznajo pomen novih besed. Če imamo angleško govoreče otroke, otroci poznajo pomen predpone un- iz besed, kot sta unhappy ali unkind. Nove besede z isto predpono bodo usvojili prej, kot če ne bi razumeli njenega pomena (Marjanovič Umek, Kranjc in Fekonja, 2006).

Prikrita struktura glasovnega zavedanja je vsebinsko razdeljena v štiri sklope. Prvi sklop je tista sposobnost otroka, kamor spadajo govorna razvitost in koncentracija, kognitivne in fonološke sposobnosti ter sposobnost glasovnega zavedanja. Drugi sklop so reaktivni vzorci otroka, tretji sklop je vpliv družine in vrtca, zadnji sklop pa so zdravstvene težave. Ugotovljeni so bili dejavniki, ki vplivajo na razvoj glasovnega zavedanja. To so količina in kvaliteta govorne komunikacije, inteligentnost, čustvene in vedenjske lastnosti otroka, socialno-ekonomsko okolje ter motnje v nevrološkem razvoju otrok (Zrimšek, 2003).

Jerman (2000; povz. po Zrimšek, 2003) je ugotovil, da imajo največji vpliv na razvoj glasovnega zavedanja splošna inteligentnost otroka, pozorno poslušanje ter koncentracija pri samostojnem delu. Nato sledi še zgovornost otroka, njegova discipliniranost ter učenje pisanja in branja v družini. Njegova raziskava pomembno pripomore k pojmovanju glasovnega zavedanja, saj je v njem predpisoval pomen in težo prediktivnih spremenljivk.

Učenje glasovnega zavedanja je relativno razvojnim ravnem glasovnega zavedanja, kar pomeni, da če pri otrocih ne spodbujamo glasovnega zavedanja, se to ne razvije. Učenje namreč vključuje nivoje glasovnega zavedanja in zaporednost vaj ter upošteva zahtevnosti ravni glasovnega zavedanja (od najmanj zahtevnih aktivnostim k zahtevnejšim). Skozi direktno poučevanje se pospeši zmožnost glasovnega zaznavanja (Ropič, 2017).

Walpole in McKenna (2004; povz. po Pečjak, 2010) navajata naslednje stopnje razvoja glasovnega zavedanja s/z:

- prva stopnja: prepoznavanje določenega glasu v seriji besed;

- druga stopnja: prepoznavanje rime;
- tretja stopnja: razčlenjevanje povedi v posamezne besede;
- četrta stopnja: zlogovanje in sestavljanje zlogov v besede;
- peta stopnja: tvorjenje rime;
- šesta stopnja: razčlenjevanje besed (določanje prvega in zadnjega glasu);
- sedma stopnja: razčlenjevanje besed na glasove (glaskovanje) in sestavljanje posamičnih glasov v besede.

Obstajajo različni načini oziroma dejavnosti za razvoj sposobnosti glasovnega zavedanja. To teče od enostavnejših nalog, kot so na primer določanje posameznega glasu v besedi, do zahtevnejših, kot je na primer zamenjava in izpuščanje določenih glasov (Pečjak, 2009). Pečjak (2010) pri ugotavljanju zmožnosti glasovnega zavedanja navaja naslednje vrste nalog: štetje besed v povedi, odkrivanje zlogov, razlikovanje prvega glasu v besedi, razčlenjevanje glasov v besedi (ugotavljanje prvega glasu v besedi, ugotavljanje končnega glasu v besedi, razčlenitev besed na glasove – glaskovanje), odstranjevanje glasov iz besede ter rime in aliteracije.

Zorman (2005, povz. po Marjanovič Umek, Kranjc in Fekonja, 2006) meni, da vzpostavljanje glasovnega zavedanja pozitivno vpliva na usvajanje branja in zapisovanja, pri otrocih s težavami pa je pri začetnem opismenjevanju ključnega pomena. Vzpostavljanje glasovnega zavedanja je najučinkovitejše, če poteka med zadnjim letom vrtca in prvim letom formalnega učenja branja ter pisanja. Pečjak (1999) navaja, da ima glasovno spoznanje ključno vlogo pri usvajanju veščin branja.

Ropič (2017) poudarja, da se sposobnost zaznavanja glasovnega zavedanja ne konča v predšolskem obdobju. Dejavnost glasovnega zavedanja – glaskovanje je najzahtevnejša in je v zaključko predšolskega obdobja pomanjkljivo razvita. Naloga učiteljev v osnovni šoli je, da to dejstvo tudi upoštevajo. Zavedati se moramo tudi tega, da se pojavljajo individualne razlike med otroki, in to predvsem v zmožnosti glaskovanja besed.

Usvajanje glaskovanja poteka še v začetnih letih osnovnošolskega šolanja, kjer lahko otroci zmožnost glaskovanja izpopolnijo, s tem pa tudi sposobnost pisanja in branja.

2.4.1 Ravni glasovnega zavedanja

Spretnosti glasovnega zavedanja se oblikuje po določenih zakonitostih in v določenem zaporedju, ki je skladen z otrokovo starostno skupino in njegovim kognitivnim razvojem (Marjanovič Umek, Kranjc in Fekonja, 2006).

Chard in Dickson (1999; povz. po Marjanovič Umek, Kranjc in Fekonja, 2006) opredeljujeta stopnji glasovnega zavedanja, ki potekajo od enostavnih operacij glasovnega procesiranja k bolj zapletenim. Eni izmed ravni sta rima in aliteracija. Otroci z razlikovalnim poslušanjem slušno zaznavajo in prepoznavajo rime ter aliteracije v otroških skladbah in deklamacijah ter oblikujejo besede, ki se lahko rimajo. Prav tako pojejo ali recitirajo verze, ki se rimajo. Naslednja raven je členjenje izjave na besede, pri čemer otrok osvešča spoznanja, da je osredotočeno govornico mogoče členiti na manjše besede. Sledi zlogovno zavedanje oziroma členjenje besed na zloge (na primer *raca: ra-ca*) in spajanje oziroma povezovanje zlogov v besede (na primer *ra-ca: raca*). Naslednja raven sta začetek besede in konec besede. Sem sodijo dejavnosti, ko otrok členi besedo na dva dela, torej na začetnega in končnega (*ma-k* ali *m-ak*), tvori najnovejše besede z danimi začetki in konci (na primer *mama, mačka, Mija, marelica, malo* oziroma *vlak, korak, mrak, vsak, snežak*) in povezuje začetke in konce v besede. Zadnja raven je fonemično zavedanje, ki predstavlja najvišjo raven glasovnega zavedanja in temelji na razumevanju, da so besede izpeljane iz posameznih glasov, in na sposobnosti rabe glasov. Otroci na primer izpušča, dodaja ali nadomešča zloge ali glasove.

Otroci, ki so uspešnejši v prepoznavanju zlogov, glasov in rim, se hitreje učijo brati, in to ne glede na razlike v inteligentnosti, besednjaku in spominu ter v socialno-ekonomskemu statusu staršev (Marjanovič Umek, Kranjc in Fekonja, 2006).

2.4.2 Razvijanje glasovnega zavedanja

Razvoj posameznih sposobnosti glasovnega zavedanja lahko poteka tako, da otrok posluša posamezne besede, ki jih izgovarja vzgojitelj, hkrati pa s svojimi navodili tudi manipulira z glasovi v besedah (išče prvi/zadnji/srednji glas in odstranjuje ali dodaja glasove). Smiselno je, da glasovno zavedanje poteka od preprostejših nalog, kot je določanje posameznega glasu v besedi, do zahtevnejših nalog, kot je zamenjava ali izpuščanje določenih glasov (Marjanovič Umek, Fekonja Peklaj in Pečjak, 2012). Ropič (2017) izpostavlja, da se razvoj glasovnega zavedanja odvija od manj težavnih dejavnosti k najzahtevnejšim. V prvi starostni skupini otroci pogosto oblikujejo zmožnost zaznavanja rim, medtem ko v drugem starostnem obdobju to zmožnost izpopolnjujejo. Kmalu razvijejo sposobnost členjenja povedi na besede, kjer uvedemo naloge za prepoznavanje dolžine besed. Za nadaljnji razvoj glasovnega zavedanja sledi členjenje besed na zloge, kjer vedno izbiramo lažje primerke besed in jim postopno povečujemo zahtevnost.

Otroci imajo v drugem starostnem obdobju že sposobnost pozornosti na členjenje začetkov in koncev besed (prvi/zadnji glas). Takšna stopnja glasovnega zavedanja je v zgodnjem otroštvu težavna, zato je pomembno, da jo vzgojitelji vnesejo v igrive vaje, v katerih otroci raziskujejo začetne in pozneje tudi končne glasove ter jih tako uspešno zaznavajo. Zmožnost zaznavanja začetnih glasov se razvija primarno, šele nato so otroci v besedi zmožni zaznati končni glas, najkasneje pa otroci razvijejo zmožnost členjenja besed na posamične glasove (glaskovanje) (Ropič, 2017).

Vzgojiteljice pri razvoju glasovnega zavedanja v različnih igrah z glasovi spodbujajo otroke k odkrivanju glasov v besedah in k razločevanju prvih/zadnjih glasov. Primeri takih iger so Leti, leti, Priplula je ladja, Stonoga, karte Pikapolonica in tombola Želva (Grginič, 2005).

Ropič (2016) ugotavlja, da je opazna razlika v opismenjevanju med tistimi otroki, s katerimi v vrtcu izvajajo vaje prepoznavanje prvega in zadnjega glasu. Dejstvo je, da je

glas v besedi slišati in razumeti drugače, kot pa ga slišati ali prepoznati kot samostojni glas. Zaradi tega so pomembne vaje glasovnega zavedanja, njihova intenzivnost in trajanje. Otroci, s katerimi se pogosto izvajajo vaje, imajo bistveno manj težav z razvojem glasovnega zavedanja kot pa otroci, ki ne izvajajo vaj zaznavanja prvega in zadnjega glasu v besedi. Ropič (2014) ugotavlja, da so bile pri zaznavanju začetnega glasu v sklopu težjih besed opazne razlike, saj je na uspešnost vplivala dolžina besed. Otroci so lažje zaznavali končni glas v krajših besedah in v besedah, kjer je končni glas soglasnik. Manj uspešni pa so v zaznavi končnega glasu, če je ta samoglasnik. Ropič (2016) meni, da imajo pomembno funkcijo tudi usposobljene vzgojiteljice, ki po Kurikulumu za vrtce strokovno načrtujejo aktivnosti v obliki iger, s tem pa hkrati vplivajo na napredek oziroma zmožnost glasovnega zavedanja otrok.

Razumevanje ima za glasovno zavedanje bistveni pomen, kajti razumevanje omogoča zavedanje, da so besede izpeljane iz različnih glasov, da jih lahko upravljamo s členjenjem, združevanjem ali zamenjevanjem glasov znotraj besede, kar nato oblikuje novo besedo. Pri glasovnem zavedanju veliko pomoč otrokom predstavljajo tudi slikanice, ki pripomorejo pri predstavi osnovne sestave zgodbe ter povezavo med podobo in besedo. Razvoj spodbuja tudi poezija, ob kateri poslušajo ritem in po njem poskakujejo, pojejo, se igrajo besedne igre, si izmišljajo nove rime ter recitirajo. Dobro glasovno zavedanje je vzajemno odvisno z učenjem branja in pisanja. Slabo procesiranje jezika pa kasneje posledično prinaša težave pri začetnem učenju branja (Zorman, 2013). Tudi Brumen (2012) navaja, da k razvijanju glasovnega zavedanja veliko pripomorejo slikanice. Stimulirajo namreč ustvarjalnost in jezik ter otrokom predstavijo osnovno sestavo zgodbe ter povezavo med besedo in podobo. K razvijanju glasovnega zavedanja pa prav tako veliko doprinese poezija, saj otroci uživajo ob poslušanju ritma, recitiranju, izmišljanju novih rim, ploskanju po ritmu in zlogih, igranju besednih iger ter petju.

Za razvoj glasovnega zavedanja so pomembne tudi dejavnosti skupnega branja, ki otrokom v knjigah omogočajo vpogled v črkovni zapis. Otroci namreč z očmi spremljajo besedilo, ki ga vzgojiteljica bere in hkrati kaže, spoznavajo tisk in znake (črke) ter hkrati

spoznavajo tudi abecedni princip, da vsaki posamezni zapisani črki pripada točno določen glas, ko besedo izgovorimo (Grginič, 2005).

V Kurikulumu za vrtce (2013) lahko opazimo, da kurikulum spodbuja manj zahtevne dejavnosti glasovnega zavedanja. Opredeljuje le dejavnosti z rimami, omenjene pa so tudi različne glasovne igre. To pa je tudi vse, kar ta dokument načrtuje za področje glasovnega zavedanja.

Določene stopnje glasovnega zavedanja potekajo po predpisanem nizu glede na težavnost. Otroci sprva prepoznajo začetni glas, šele nato končnega, čisto nazadnje pa razvijejo sposobnost zaznavanja posamičnih glasov v naboru glasov besed. Od vzgojitelja se zahtevata pravilno organiziranje ter izpeljavo, kajti pri otroku se stopnje širijo postopno in počasi. Vzgojitelj mora pripraviti vaje, ki bodo v skladnosti z zakonitostmi otrokovega razvoja (Ropič, 2017).

2.4.3 Trening glasovnega zavedanja

Trening glasovnega zavedanja pripomore k izboljšanju sposobnosti zaznavanja določenega glasu v nizu besed ter v zaznavanju zadnjega zloga. Del treninga glasovnega zavedanja vključuje gledanje knjig, poslušanje zgodb ter različne igre (na primer ugibanje besed s pomočjo sinteze glasov v besedo) in druge glasovne igre. Vse te dejavnosti torej pripomorejo k treningu glasovnega zavedanja, ki pa bolj razvija slušno razločevanje kot pa slušno razčlenjevanje (Zrimšek, 2003).

Za urjenje sposobnosti glasovnega zavedanja lahko otrok kot izhodišče prejme slikovno material oziroma predloge z narisanimi podobami (predmeti, osebami, rastlinami, živalmi ...). Njihova naloga je, da najprej poimenujejo narisane stvari na sliki, nato pa po navodilih vzgojitelja vadijo zlogovanje, iščejo rime in glasove, izločajo besede ... (Marjanovič Umek, Fekonja Peklaj in Pečjak, 2012).

Marjanovič Umek, Fekonja Peklaj in Pečjak (2012) navajajo, da mora vzgojitelj pri posameznemu otroku postopno stopnjevati zahtevnost vaj glasovnega zavedanja:

- prepoznavanje določenega glasu v seriji besed,
- prepoznavanju rime,
- razčlenjevanje povedi v posamične besede,
- zlogovanje in sestavljanje zlogov v besede,
- tvorjenje rime,
- razčlenjevanje besed (določanje začetnega glasu v besedi in preostanka besed, razčlenjevanje besed na glasove (glaskovanje) in sestavljanje posameznih glasov v besede).

Jerman (2000; povz. po Zrimšek, 2003) je za razvoj glasovnega zavedanja predlagala naslednje naloge:

- med tretjim in četrtem letom starosti je pomembno urjenje rim v pesmicah in izštevankah, razvoj točnega poslušanja, razločevanje glasov po moči ter širjenje besednega zaklada;
- med četrtem in petim letom starosti je pomembno izpopolnjevanje prepoznavanja začetnega in končnega glasu v besedi ter razčlenjevanje besed na zloge, kjer zloge definirajo s ploskanjem ali z žetoni;
- med petim in šestim letom pa je pomemben razvoj glasovnega razčlenjevanja s pomočjo konkretnega materiala (na primer žetonov).

Pečjak (2000, povz. po Zrimšek, 2003) za razvoj slušnih postopkov navaja naslednje tipe vaj:

- igre slišanja, ki zajema primere nalog za sledenje navodil; te predstavljajo uvod v vaje glasovnega razločevanja, hkrati pa tudi razčlenjevanja; zajemajo potovanje z očmi po vizualnem vzorcu, risanje po nareku ter primere nalog za razvoj slušnega pomnjenja;

- vaje za razvoj slušnega razločevanja, h katerim prištevamo razločevanje glasov v dvojicah, prepoznavanje posameznega glasu v dvojicah besed, glasovno ujemanje v besedah in razločevanje glasu v naboru;
- vaje za razvoj slušnega razčlenjevanja, ki vključuje vaje za zlogovanje in vaje za glaskovanje; sem prištevamo primere nalog za razločevanje dveh glasov, vaje za ločevanje določenega glasu v eni od dveh besed in vaje za določanje začetnega, končnega in srednjega glasu v besedi;
- rimanje, ki prizanesse pri razvoju občutljivosti za glasove.

Grginič (2008) našteva naslednje igre za razvoj slušnega razumevanja, ki jih lahko razširimo z iskanjem končnega glasu, prepoznavanjem posameznih besed in iskanjem posameznih glasov v besedah:

- igre z glasovi (igra Besedna veriga, igre glasov, prvi glas sličic, loto, igra Priplula je ladja),
- rime (nizanje in izmišljanje),
- rajalne igre,
- družabne igre (Konjiček, kdo te jaha),
- družbene igre (Sedež na moji desni je prazen, Zamenjaj sedež).

Pomembno je spoznanje in razumevanje vzgojiteljev, da so v zmožnostih otrok na področju glasovnega zavedanja ogromne individualne razlike, zato bi morali vzgojitelji na področju vaj glasovnega zavedanja opravljati diferenciacijo in individualizacijo. Le na tak način bi v vrtcu dosegli boljši razvoj otrokovega glasovnega zavedanja (Ropič, 2017).

Eden pomembnejših dejavnikov je tudi smisel vaje skozi dolgotrajnejšo časovno obdobje. Pomembno je, da otroci večinoma urijo sposobnost glasovnega zavedanja, in sicer v vrtcu in doma. Izbor vaj mora biti pester, poteka pa naj skozi igrivo in šaljivo igro. Predšolskim otrokom bi morali ponuditi več priložnosti za razvijanje omenjene zmožnosti. V drugem starostnem obdobju bi morali ponuditi vaje, ki bi spodbujale

kompleksnejše zahtevne dejavnosti oziroma stopnje glasovnega zavedanja. Vzgojitelji bi morali starše seznaniti z osnovami vaj za glasovno zavedanje, da bi lahko tudi starši pospeševali sposobnost glasovnega zavedanja otrok (Ropič, 2017).

Z različnimi igrami glasovnega zavedanja nadgrajujemo zmožnost slušnega zaznavanja oziroma razločevanja glasovnih elementov v besedah (enaki začetki besed, zlogi, rime in glasovi) ter ločevanje sorodnosti in bistvenih razlik med temi elementi. Učijo se tudi pozornega poslušanja (sledenje navodilom) in vadijo zapomnitev pravilnega poteka. Te sposobnosti otroci potrebujejo pri razločevanju fonoloških enot (zlogov in glasov) (Grginič, 2008).

Otrokom s težavami pri glaskovanju lahko pomagamo s pomočjo različnih glasbenih dejavnosti in tako razvijamo tudi melodični in ritmični posluh (Zrimšek, 2003).

2.5 Dosedanje raziskave

Marjanovič Umek, Kranjc, Fekonja in Bajc (2005; povz. po Marjanovič Umek, Kranjc in Fekonja, 2006) so ugotovile, da je imela izobrazba matere v primerjavi z drugimi dejavniki otrokovega razvoja (kakovost družinskega okolja, starost ob vstopu v vrtec in kakovost vrtca) najvišjo vrednost govorne kompetentnosti otrok, starih od treh do petih let.

Zrimšek (2003) je v raziskavi ugotovila, da obstajajo minimalne, a statistično pomembne razlike med dečki in deklicami ter gredo v korist deklic. Ugotovila je tudi, da vrsta kraja bivanja pomembno vpliva na zaznavanje zadnjega zloga, prvega in zadnjega glasu ter na zlogovanje in glaskovanje. Rezultati raziskave gredo v prid večjega mesta. Pismeno okolje in s tem boljši dostopi do knjižnic prav tako delno vplivajo na glasovno zavedanje. Deklice in otroci iz večjih mest so torej teste glasovnega zavedanja rešili uspešneje.

Ropič (2016) pravi, da sta glasovno in fonološko zavedanje povezana ter imata velik vpliv na poznejše branje in pisanje. Naloga vzgojitelja je, da v vrtcu izbira pravilne strategije in načine za razvoj glasovnega zavedanja.

Raziskave so tudi pokazale, da sta se zaradi treninga glasovnega zavedanja najbolj razvili sposobnost ugotavljanja določenega glasu v nizu besed ter določanje zadnjega zloga v besedi. Hkrati je potrebno pri otrocih uriti tudi druge sposobnosti, ki določajo glasovno zavedanje. Več pozornosti bi morali vsekakor nameniti razvijanju slušnega razčlenjevanja (Zrimšek, 2003).

Raziskave kažejo, da so otroci imeli manj problemov v zaznavanju začetnega glasu pri prvem in drugem preverjanju. Ugotovili so tudi, da so imeli več težav pri zaznavanju končnega glasu, prav tako pa je raziskava pokazala, da so otroci imeli praktično največ težav z glaskovanjem besed, in to pri obeh preverjanjih (Ropič, 2017). Podobno ugotavlja tudi druga raziskava, ki je ugotavljala zmožnost začetnih in končnih glasov na ravni lažjih in težjih besed v predšolskem obdobju. Raziskave so pokazale, da so med otroki velike

razlike, kar potrjuje zahtevo po individualnem pristopu. Raziskava je pokazala, da otroci bistveno lažje prepoznajo začetne glasove kot pa končne glasove (Ropič, 2017).

Ropič (2014) je ugotovila, da so bili uspešnejši otroci, ki so v zaznavanju začetnih glasov bili deležni spodbude. Pri zaznavanju začetnega glasu v sklopu težjih besed so bile opazne razlike, saj na učinkovitost zaznavanja vpliva dolžina besed. V njeni raziskavi je sklop težjih besed zajemal dvo-, tri- in štirizložne besede, od tega so kar tri besede vsebovale po en soglasniški sklop (rh, hl, šk), ena beseda pa dva soglasniška sklopa (šk, rj). Vse besede v raziskavi so bile na začetni soglasnik, kar je olajšalo zaznavanje začetnih glasov. Uspešnejši so bili otroci, ki so bili deležni spodbud v zaznavanju začetnih glasov. Otroci lažje zaznavajo končni glas v krajših besedah in v besedah, kjer je končni glas soglasnik. Manj uspešni so v zaznavi zadnjega glasu, ko je ta samoglasnik. Raziskava je pokazala, da če zmožnost zaznave končnih glasov ne urimo, pri otrocih ni ustreznega učinka, hkrati pa nakazala tudi to, da se ravni zaznavanja glasov v besedi razvijajo v zaporedju od manj zahtevnih k zahtevnejšim dejavnostim. Vaja ima torej pomemben učinek skozi daljše časovno obdobje, kratkotrajno urjenje pa pri zaznavanju končnih glasov ne pokaže večjega napredka.

Grginič (2005) je v svoji raziskavi ugotovila, da se starejši (rojeni v prvem trimesečju) in mlajši (rojeni v zadnjem trimesečju) petletniki statistično razlikujejo, saj imajo starejši petletniki ob vstopu v šolo pomembno prednost pri glasovnem zavedanju ter branju in pisanju, ker so prednost ohranili iz zgodnejših let.

Ropič (2016) je v svoji raziskavi preučevala sposobnost zaznavanja začetnih in končnih glasov v nezložnih in večzložnih besedah. V raziskavo je bilo zajetih 127 otrok, ki so bili razporejeni v dve skupini. Skupino A so tvorili otroci, ki so bili deležni vaj glasovnega zavedanja s strani vzgojiteljic v daljšem obdobju šolskega leta, otroci v skupini B pa so z vajami glasovnega zavedanja začeli v mesecu maju. Rezultati ugotavljajo, da so otroci, ki so bili vpleteni v dejavnosti glasovnega zavedanja dalj časa, so dosegali uspešnejše rezultate pri prepoznavanju začetnega glasu v besedi, in to tudi pri težjih besedah. Avtorica poudarja, da lahko izostanek vaj glasovnega zavedanja in izvedba vaj

prepoznavanja začetnih in končnih glasov v kratkem časovnem obdobju vrtca kažeta na ogromen primanjkljaj v poznejših letih otrokovega življenja, ko se v osnovni šoli spozna z začetnim opismenjevanjem. Rezultati raziskave ugotavljajo, da so otroci obeh skupin dosegli identične rezultate pri preverjanju začetnega in končnega glasu, saj otroci skupine A tega niso več vadili in so dosegali identične končne rezultate kot otroci skupine B. Ropič (2014) je v svoji raziskavi ugotovila, da se kažejo bistvene razlike pri prepoznavanju glasov v daljših in krajših besedah, saj so otroci učinkovitejši pri prepoznavanju glasov v krajših besedah.

Križaj idr. (2000) opredeljujejo, da otroci v razločujočem poslušanju poslušajo posamezne besede, ki jim določijo trajanje (kratke in dolge besede), zloge ter najprej prvi glas, kasneje pa tudi zadnji glas v besedi. Pri razčlenjujočem poslušanju je pomembno, da se otroci naučijo besede členiti na zloge in glasove.

Pri glasovnem zavedanju so petletniki najboljše prepoznavali aliteracije (enake začetke v besedah), prve glasove ter rime, medtem ko so pri preizkusu dosegli slabše rezultate pri glaskovanju in poimenovanju zadnjih glasov. Razločevanje posameznih glasov, predvsem zadnjih, otrokom pri tej starosti povzroča težave oziroma potrebujejo več časa za razvoj le-teh. Vzgojitelji bi morali otrokom v zadnjem letu pred vstopom v šolo omogočati več iger in usmerjenih vaj, za starejše petletnike pa bi morali pripraviti tudi samostojne naloge za razvoj slušnega razločevanja. Te bi morale biti primerne predšolski stopnji, kar bi otroke motiviralo za aktivno delovanje na tem področju (Grginič, 2005).

Ropič (2014) je v raziskavi ugotovila, da odlično izoblikovana fonološka zavest pri opismenjevanju prinese pozitivne rezultate. Kljub temu da se aktivnosti glasovnega zavedanja razvijajo v času predšolskega obdobja, nekateri otroci ob vstopu v šolo še vedno nimajo razvitega glasovnega zavedanja.

Grginič (2005) je prišla do spoznanja, da otroci dokaj dobro slušno prepoznajo enake začetke besed in prve glasove, nekoliko manj pa rime. Sklepamo, da so petletniki v fazi vidnega razvoja glasovnega zavedanja, saj najprej slišijo prve glasove v govorjenih

besedah, medtem ko za ostale potrebujejo več časa. Tudi raziskava potrjuje, da je enake začetke v parih besed prepoznalo več otrok kot pa rime.

Ropič (2014) je v svoji raziskavi raziskala sposobnost zaznavanja začetnega in končnega glasu v nezložnih in večzložnih besedah ter ugotovila, da je opravljanje vaj glasovnega zavedanja v vrtcu zelo zaželeno. Raziskava je pokazala, da je pri otrocih v vrtcu, kjer niso izvajali vaj zaznavanja začetnih/končnih glasov v besedi, slabo razširjeno glasovno zavedanje. Raziskava je pokazala tudi to, da ima trajanje izvajanja vaj pozitiven učinek in da so zahtevnejši deli glasovnega zavedanja za otroke težji, saj potrebujejo več vaj oziroma vaje v daljšem časovnem obdobju. Avtorica je potrdila, da ima pomemben vpliv tudi zmožnost otrok glede zaznavanja začetnega oziroma končnega glasu na ravni lažjih in težjih besed, saj so se pri zahtevnejših besedah pokazale med skupinami razlike.

Raziskava je pokazala, da so bili ob prvem preverjanju zmožnosti zaznavanja začetnega glasu v besedi uspešnejši tisti otroci, ki so bili v vrtcu deležni spodbujanja začetnega glasu. V primeru težjih besed je bila med skupinami otrok razlika še večja. V zmožnosti zaznavanja končnih glasov je bila uspešnejša tista skupina, ki je omenjeno dejavnost urila. Uspešno zaznavanje se kaže pri otrocih, ki so bili deležni vključenosti aktivnosti glasovnega zavedanja. Odsotnost teh vaj pa lahko pomeni primanjkljaj v začetnem opismenjevanju v osnovni šoli. Zadnji mesec vrtca so otroci obeh skupin zaznavali tako začetni kot tudi končni glas v besedi. Ne smemo spregledati, da skupina A, ki je že pred meseci izvajala dejavnosti oziroma vaje v zaznavi začetnega/končnega glasu v besedi, v zadnjih mesecih ni več urila te dejavnosti, a je na drugem preverjanju, po preteku štirih mesecev, dosegla skoraj enake rezultate v sposobnostih zaznavanja začetnih glasov. Avtorica je za preverjanje izbrala besede, ki so v skladu s teoretičnim znanjem, in sicer krajše oziroma daljše besede, nezložne oziroma večzložne besede ter reprodukcijo končnih soglasnikov oziroma samoglasnikov. Rezultati tako potrjujejo smiselnost razporeditve besed v sklop lažjih in težjih besed (Ropič, 2014).

3 EMPIRIČNI DEL

3.1 Namen

Namen raziskovalne naloge je ugotoviti, kolikšna je raven glasovnega zavedanja v predšolskem obdobju, in sicer v zmožnosti zaznavanja zahtevnejših dejavnosti glasovnega zavedanja, kot so prepoznavanje sličic, prepoznavanje začetnega in končnega glasu, tvorjenje besed na začetni in končni glas oz. spremljanje napredka otrok pri zaznavanju začetnih in končnih glasov v besedah.

Pri preverjanju glasovnega zavedanja smo si pomagali s sličicami, ki so bile skrbno izbrane, nazorne in primerne otrokovi starosti. Otrok je s pomočjo slike določil začetni in končni glas, tvoril nove besede na začetni in končni glas ter členil besede na posamične glasove.

Do spoznanj smo prišli z dvema preverjanjema, ki smo jih izpeljali v času enega vrtčevskega leta (2023/2024). Med prvim in drugim preverjanjem je preteklo pet mesecev. Spremljali smo razlike v napredovanju otrok v skupini med začetnim in končnim preverjanjem.

Z raziskovalnim delom smo preverjali, ali od pet do šest let stari otroci ustrezno poimenujejo sličico ter določijo prvi in zadnji glas, koliko besed tvorijo na začetni in končni glas. Zanimalo nas je, ali se med začetnim in končnim preverjanjem pojavijo kakšne razlike oziroma ali otroci na glasovnem zavedanju napredujejo.

3.1.1 Raziskovalna vprašanja

Zastavili smo si naslednja raziskovalna vprašanja:

Raziskovalno vprašanje 1: Ali bodo otroci pri začetnem in končnem preverjanju prepoznali vse sličice in jih pravilno poimenovali?

Raziskovalno vprašanje 2: Ali bodo otroci pri končnem preverjanju našteali več besed na določen začetni in na določen končni glas?

Raziskovalno vprašanje 3: Ali bodo imeli otroci pri prepoznavanju začetnega glasu manj težav kot pri končnem glasu?

3.1.2 Raziskovalne hipoteze

Za raziskovalno delo smo si na podlagi raziskovalnih vprašanj zastavili naslednje raziskovalne hipoteze:

Hipoteza 1: Predpostavljamo, da bodo otroci pri začetnem in končnem preverjanju prepoznali vse sličice in jih pravilno poimenovali.

Hipoteza 2: Predpostavljamo, da bodo otroci pri končnem preverjanju našteali več besed na določen začetni in na določen končni glas.

Hipoteza 3: Predpostavljamo, da bodo otroci imeli pri prepoznavanju začetnega glasu manj težav kot pri končnem glasu.

3.2 METODOLOGIJA

3.2.1 Raziskovalne metode

V raziskovalnem delu smo uporabili deskriptivno metodo raziskovanja. Dobljene podatke smo proučili na nivoju opisovanja pridobljenih opazovanj ter dejstev, in to brez vzročnega razlaganja. Vsakega izmed otrok smo individualno preverjali, njegove odgovore pa zapisovali.

3.2.2 Raziskovalni vzorec

Vzorec je neslučajnostni, iz konkretne populacije. V raziskovalni vzorec je bilo vključenih 15 pet- in šestletnih otrok, od tega 4 deklic in 11 dečkov (Tabela 3.1). Preverjanje smo izvedli v šolskem letu 2023/2024. Začetno preverjanje je potekalo novembra 2023, končno preverjanje pa aprila 2024. Preverjali smo v razmahu petih mesecev. V začetnem in končnem preverjanju so bili prisotni isti otroci.

Tabela 3.1: Vključenost otrok

	Deklice	Dečki	Skupaj
Šolsko leto 2023/2024	4	11	15

OTROK	SPOL	MESEC IN LETO ROJSTVA OTROKA	JEZIK
A	deklica	januar, 2018	slovenščina ni materni jezik
B	deček	december, 2018	slovenščina je materni jezik
C	deček	december, 2018	slovenščina je materni jezik
Č	deček	december, 2018	slovenščina je materni jezik
D	deklica	januar, 2018	slovenščina je materni jezik
E	deček	november, 2018	slovenščina je materni jezik
F	deček	november, 2018	slovenščina je materni jezik
G	deklica	september, 2018	slovenščina ni materni jezik
H	deček	april, 2018	slovenščina je materni jezik
I	deček	marec, 2018	slovenščina ni materni jezik
J	deček	februar, 2018	slovenščina je materni jezik
K	deček	april, 2018	slovenščina je materni jezik
L	deček	julij, 2018	slovenščina je materni jezik

Tabela

M	deček	julij, 2018	slovenščina ni materni jezik
N	deklica	december, 2018	slovenščina ni materni jezik

3.2:

Raziskovalni vzorec

3.2.3 Postopki zbiranja podatkov

Podatke smo pridobili s kvantitativno tehniko, in sicer s strukturiranim opazovanjem. V mesecu novembru in aprilu smo izvedli testiranje otrok in individualno izvedli prepoznavanja sličic ter o začetnem in končnem glasu, o tvorjenju besed na začetni in končni glas. Sličice, ki smo jih kazali otrokom, so bile razvrščene po težavnosti, in sicer na lažje in težje.

Merski instrument so bile vnaprej pripravljene slike iz priročnika za učitelje in vzgojitelje Na vrtiljaku črk (Frančeškin, Kramarič, Ropič in Urbančič Jelovšek, 2000).

3.2.3.1 Organizacija zbiranja podatkov

Preverjanje je v vrtcu potekalo dvakrat v časovnem razmahu petih mesecev, in sicer v mesecu novembru 2023 in končno preverjanje v mesecu aprilu 2024. Preverjanja smo izvedli s petnajstimi otroki iz starostne skupine od pet do šest let. Z vsakim otrokom smo podatke pridobivali individualno v jutranjem varstvu ali med njihovo prosto igro v predprostoru vrtca. V primeru, da otroka na dan preverjanja ni bilo v vrtcu, smo preverjanje izvedli tisti dan, ko se je otrok v vrtec vrnil.

Preverjanje je potekalo na vzorcu petnajstih otrok in ne na celotni populaciji, zato rezultatov ne moremo posplošiti na vse pet- in šestletnike.

Vsebinsko-formalne značilnosti

V obeh preverjanjih je sodelovalo petnajst otrok. Pri vsakem otroku je preverjanje trajalo različno dolgo. Otroci so bili pripravljene sodelovati, hkrati pa so bili tudi motivirani za delo. Z otroki smo izvedli test glasovnega zavedanja, ki je vseboval naslednje naloge: prepoznavanje sličic, določanje začetnega glasu v besedi, tvorjenje novih besed na

začetni glas, določanje končnega glasu v besedi, tvorjenje novih besed na končni glas. Zaradi primerjave individualnega napredka otrok, se je v obeh preverjanjih izvajal enak preizkus.

Prva naloga: prepoznavanje slik in začetnega glasu (priloga A), ter tvorjenje novih besed z istim začetnim glasom.

Pri izvedbi vaj smo sodelovali z otroki drugega starostnega obdobja, starimi med pet in šest let. Vaje smo izvajali zunaj igralnice, pri mizi v predprostoru. Vsak otrok je delal individualno. Vsakemu posamezniku smo sliko najprej pokazali in povedali navodila Cilj naloge je bil, da otrok prepozna sliko, jo poimenuje, ugotovi začetni glas v besedi in nato tvori novo besedo na isti glas.

Slike so predstavljale besede: muca, luč, žoga, oko, goba, roža, miza, kača, hiša, balon, dežnik, drevo, vrata, hlače, škarje, bobnen, klavir, kokoši.

Besede smo glede na težavnost razdelili v dve skupini:

- lažji nivo (muca, luč, žoga, oko, goba, roža, miza, kača, hiša) in
- težji nivo (balon, dežnik, drevo, vrata, hlače, škarje, bobnen, klavir, kokoši).

Če so imeli otroci težave pri ustvarjanju nove besede na začetni glas, smo jih spodbudili, da pogledajo po prostoru in poiščejo predmet, ki se začne na določeni glas.

Vse odgovore otrok smo sproti zapisovali v pripravljene tabele. Pri končnem preverjanju smo uporabili enak postopek kot pri začetnem preverjanju. Zopet smo pripravili tabele in beležili odgovore. Število sodelujočih otrok je bilo enako kot pri začetnem preverjanju – torej petnajst. Po pridobitvi rezultatov smo jih razvrstili in vnesli v tabele.

Druga naloga: prepoznavanje slik in končnega glasu (priloga A), ter tvorjenje novih besed z istim končnim glasom.

Pri izvedbi vaj smo sodelovali z otroki drugega starostnega obdobja, starimi med pet in šest let. Vaje so potekale zunaj igralnice, pri mizi v predprostoru, individualno z vsakim otrokom posebej. Najprej smo otroku pokazali sliko in mu dali navodila. Namen naloge je bil, da otrok prepozna sliko, jo poimenuje, prepozna zadnji glas v besedi in nato ustvari novo besedo, ki se prav tako konča na ta glas.

Slike so predstavljale besede: muca, luč, žoga, oko, goba, roža, miza, kača, hiša, balono, dežniko, drevo, vrata, hlače, škarje, bobeno, klaviro, kokoši.

Besede smo glede na težavnostno stopnjo razvrstili v dve skupini, in sicer na:

- lažji nivo (muca, luč, žoga, oko, goba, roža, miza, kača, hiša) in
- težji nivo (balono, dežniko, drevo, vrata, hlače, škarje, bobeno, klaviro, kokoši).

V primerih, ko so imeli otroci težave z iskanjem nove besede na isti končni glas, smo jih spodbudili, naj pogledajo okoli sebe in najdejo predmet, ki se konča z ustreznim glasom.

Vse otroške odgovore smo sproti zapisovali v tabele, ki smo jih pripravili vnaprej. Pri končnem preverjanju smo uporabili enak postopek kot pri začetnem preverjanju, pri čemer smo ponovno beležili odgovore v pripravljene tabele. Pri začetnem in končnem preverjanju je sodelovalo petnajst otrok. Ko smo zbrali vse podatke, smo rezultate uredili in jih vnesli v tabele.

3.2.4 Postopki obdelave podatkov

Pridobljene podatke smo obdelali s kvantitativno obdelavo na podlagi deskriptivne statistike s tabelarnim prikazom.

Beleženje podatkov je potekalo sproti. Podatke, ki smo jih zbrali, smo zapisovali v pripravljene tabele. Nadzorovali smo, ali otroci ustrezno poimenujejo sličice in določijo začetni glas besede, prešteli smo, koliko besed so tvorili na začetni glas, kolikim so

pravilno določili končni glas in koliko besed so tvorili na končni glas. Zbrane rezultate smo ponazorili v tabelah. Kasneje smo vnesli tudi interpretacijo. Otroke smo poimenovali z oznakami otrok A, otrok B ...

Iz tabele, ki je definiran z oznako otroka in v kateri so zapisane sličice ter rubrike o otrokovem poimenovanju sličice, določitvi začetnega in končnega glasu, tvorjenju besed na začetni in končni glas, je razvidno, ali je otrok pravilno imenoval sličico ter določil začetni in končni glas, koliko besed je tvoril na začetni in končni glas. V tabeli so ponazorjeni in predstavljeni rezultati začetnega in končnega preverjanja. Poleg tega smo dodali tudi interpretacijo o napredku med začetnim in končnim preverjanjem.

3.3 REZULTATI IN INTERPRETACIJA

3.4.1 Rezultati in interpretacija individualnega napredka otrok

OTROK A

Tabela 3.3: Rezultati otroka A pri začetnem in končnem preverjanju

SLIČICA	POIMENOVANJE SLIČICE		ZAČETNI GLAS		KONČNI GLAS		TVORJENJE BESED NA ZAČETNI GLAS		TVORJENJE BESED NA KONČNI GLAS	
	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP
MUCA	da	da	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
LUČ	da	da	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
ŽOGA	da	da	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
OKO	ne	da	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
GOBA	da	da	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
ROŽA	da	da	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
MIZA	ne	da	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
KAČA	da	da	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
HIŠA	da	da	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
BALON	da	da	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
DEŽNIK	da	da	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
DREVO	ne	da	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
VRATA	da	da	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
HLAČE	da	da	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
ŠKARJE	da	da	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
BOBEN	ne	ne	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
KLAVIR	ne	ne	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
KOKOŠI	ne	da	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0

Legenda:

ZP = začetno preverjanje

KP = končno preverjanje

/ = sličice ni bilo na delovnem listu

Otrok A izhaja iz tujo govorečega okolja in je pri začetnem preverjanju identificiral in pravilno poimenoval dvanajst sličic, v končnem preverjanju pa šestnajst sličic. Pri besedah boben in klavir nismo prejeli nobenega odgovora, saj je otrok A molčal. Ponudili smo mu dovolj časa za odgovore, vendar jih kljub temu nismo prejeli.

Pri začetnem in končnem preverjanju ni uspel nobeni besedi določiti začetnega in končnega glasu. Iz tabele 3.3 lahko razberemo, da nam otrok A ni podal nobene tvorjene besede na začetni in končni glas besede.

Iz tabele 3.3 lahko zasledimo, da slovenščina ni njegov materni jezik, zato menimo, da ima otrok A slabše razviti besedni zaklad. Marjanovič Umek, Kranjc in Fekonja (2006) ugotavljajo, da na otrokov govorni razvoj vplivajo tudi dejavniki okolja in genetski dejavniki.

Končno preverjanje je pri otroku A v govornem razvoju pokazalo majhen napredek. Slednjega pa v razvoju glasovnega zavedanja ni bilo opaziti. Tudi Ropič (2014) predpostavlja, da kljub temu, da se dejavnosti glasovnega zavedanja razvijajo v predšolskem obdobju, nekateri otroci ob vstopu v šolo še vedno nimajo razvitega glasovnega zavedanja.

Žlebnik (1963) navaja, da se besedni zaklad v predšolski dobi hitro množi in da je besednjak v tej dobi zelo pisan. Menimo, da se pri otroku A besedni zaklad ni hitro množil, saj iz tabele 3.3 razberemo, da je v končnem preverjanju poimenoval le nekatere sličice, medtem ko ni določil nobenega začetnega in končnega glasu, prav tako pa ni tvoril nobene besede na začetni in končni glas.

OTROK B

Tabela 3.4: Rezultati otroka B pri začetnem in končnem preverjanju

SLIČICA	POIMENOVANJE SLIČICE		ZAČETNI GLAS		KONČNI GLAS		TVORJENJE BESED NA ZAČETNI GLAS		TVORJENJE BESED NA KONČNI GLAS	
	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP
MUCA	da	da	da	da	da	da	2	1	0	0
LUČ	da	da	da	da	ne	da	2	1	0	2
ŽOGA	da	da	da	da	da	da	1	2	0	4
OKO	da	da	da	da	ne	da	0	2	0	1
GOBA	da	da	da	da	ne	da	2	1	0	0
ROŽA	da	da	da	da	ne	da	1	3	0	2
MIZA	da	da	da	da	ne	da	1	2	0	0
KAČA	da	da	da	da	da	da	2	0	2	0
HIŠA	da	da	da	da	ne	da	0	1	0	0
BALON	da	da	da	da	ne	da	1	2	0	3
DEŽNIK	da	da	da	da	ne	da	1	1	0	0
DREVO	da	da	da	da	da	da	1	2	0	2
VRATA	da	da	ne	da	ne	da	0	1	0	0
HLAČE	da	da	da	da	ne	da	1	1	0	0
ŠKARJE	da	da	da	da	ne	da	1	1	0	1
BOBEN	da	da	da	da	ne	da	0	2	0	1
KLAVIR	da	da	da	da	ne	da	1	0	0	1
KOKOŠI	da	da	da	da	ne	da	0	3	0	1

Legenda:

ZP = začetno preverjanje

KP = končno preverjanje

/ = sličice ni bilo na delovnem listu

Otrok B je pri začetnem in končnem preverjanju brežhibno poimenoval vseh osemnajst sličic. Pri začetnem preverjanju začetnega glasu je imel težave pri besedi vrata, kjer je napačno navedel začetni glas. Namesto glasu »v«, je določil glas »o«, medtem ko se pri končnem preverjanju te težave niso več ponovile. Otrok B je pri začetnem preverjanju imel težave pri določanju končnih glasov. Pri začetnem preverjanju je pravilno navedel končni glas le pri dveh besedah, in sicer pri žogi in kači. Opazimo lahko, da pri končnem preverjanju ni imel težav z določanjem končnega glasu. Iz tabele 3.4 je razvidno, da je imel manj težav pri prepoznavanju začetnega kot končnega glasu. Tudi Ropič (2017) ugotavlja, da imajo otroci manj težav v zaznavanju začetnega glasu.

Otrok B je največ besed pri začetnem preverjanju tvoril pri začetnih glasovih »m«, »l«, »g«, in »k«, medtem ko je pri končnem preverjanju največ besed tvoril na glasova »r« in »k«. Pri začetnem preverjanju je na začetni glas pogosto tvoril osebna lastna imena. Pri končnem preverjanju je pri začetnem glasu »k« tvoril kar dve osebni lastni imeni ter besedo »krokodil«, pri glasu »r« pa eno osebno lastno ime ter besedi »rak« in »riba«. Iz tabele 3.4 lahko razberemo, da je otrok B pri končnem preverjanju tvoril več besed na končni glas kot pri začetnem preverjanju. Največ besed na končni glas je tvoril iz glasu »a«. Besede, ki jih je tvoril pri končnem preverjanju, so avto, avtobus, avion in Anže. Iz rezultatov smo opazili, da je otrok podal več odgovorov v končnem preverjanju kot pri začetnem. Tudi Grginič (2005) ugotavlja, da z razvojem glasovnega zavedanja pride pri otroku do intenzivnega razvoja aktivnega besedišča. Opazimo lahko, da se pri začetnem in končnem preverjanju glaskovanja rezultati med preverjanji niso spremenili.

Iz tabele 3.4 lahko ugotovimo, da je otrok B napredoval pri zaznavanju končnega glasu ter tvorjenju novih besed na določene glasove.

OTROK C

Tabela 3.5: Rezultati otroka C pri začetnem in končnem preverjanju

SLIČICA	POIMENOVANJE SLIČICE		ZAČETNI GLAS		KONČNI GLAS		TVORJENJE BESED NA ZAČETNI GLAS		TVORJENJE BESED NA KONČNI GLAS	
	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP
MUCA	da	da	da	da	ne	ne	0	2	0	0
LUČ	da	da	ne	da	ne	ne	0	2	0	0
ŽOGA	da	da	da	da	ne	ne	0	2	0	0
OKO	ne	da	da	da	ne	ne	0	1	0	0
GOBA	da	da	ne	da	ne	ne	0	2	0	0
ROŽA	da	da	da	da	ne	ne	0	2	0	0
MIZA	da	da	ne	da	ne	ne	0	0	0	0
KAČA	da	da	ne	da	ne	ne	0	1	0	0
HIŠA	da	da	ne	da	ne	da	0	1	0	3
BALON	da	da	ne	da	ne	ne	0	1	0	0
DEŽNIK	da	da	da	da	ne	ne	0	1	0	0
DREVO	da	da	da	da	ne	ne	0	4	0	0
VRATA	da	da	ne	da	ne	ne	0	2	0	0
HLAČE	da	da	ne	da	ne	ne	0	1	0	0
ŠKARJE	da	da	da	da	ne	ne	0	0	0	0
BOBEN	da	da	da	da	ne	ne	0	1	0	0
KLAVIR	ne	ne	da	da	ne	ne	0	0	0	0
KOKOŠI	ne	ne	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0

Legenda:

ZP = začetno preverjanje

KP = končno preverjanje

/ = sličice ni bilo na delovnem list

Otrok C je pri začetnem preverjanju šestnajst sličic poimenoval ustrezno, dve pa napačno. Besedo klavir je otrok pri obeh preverjanjih poimenoval napačno, predmet na sličici je namreč poimenoval s klarinetom. Kljub temu da je napačno poimenoval sličico, je pravilno navedel začetni glas »k«. Kokoši je otrok pri začetnem preverjanju poimenoval s pomanjševalnico, pri končnem preverjanju pa je besedo kokoši poimenoval s petelinom in putko. Pri končnem preverjanju je pravilno določil vse začetne glasove, razen pri besedi kokoši. Menimo, da če bi otrok namesto besed petelin in putka uporabil pravilno besedo kokoši, do te napake ne bi prišlo. Otrok C v večini primerov v začetnem in končnem preverjanju ni znal določiti končnega glasu, le pri besedi hiša je pravilno določil glas »a« in tvoril besede na končni glas (Anže, Aljaž, avto in avtobus). Kot je razvidno iz tabele 3.5, lahko opazimo, da v začetnem preverjanju ni tvoril nobenih besed na začetni glas, medtem ko so se pri končnem preverjanju rezultati spremenili. Največ besed je tvoril na glas »d«, in sicer osebno lastno ime Dana ter besede dan, dim in dimnik. Iz besede dim je tvoril tvorjenko dimnik. Ropič (2017) navaja, da se zmožnost zaznavanja glasovnega zavedanja ne konča v predšolskem obdobju ter da je naloga učiteljev v osnovni šoli, da to dejstvo upoštevajo. Menimo, da je najzahtevnejša dejavnost glasovnega zavedanja glaskovanje, ki pa je pomanjkljivo razvito ob koncu predšolskega obdobja ter je odvisno od vsakega posameznika, saj se individualne razlike med otroki pojavljajo predvsem v zmožnosti glaskovanja besed. Tudi Ropič (2017) meni, da učenje glaskovanja poteka še v začetnih letih šolanja v osnovni šoli, ko lahko otroci to zmožnost izpopolnijo.

Ponovno preverjanje je potrdilo, da je otrok nazadoval v govornem razvoju, saj rezultati kažejo, da se je število tvorjenja besed na določen glas povečalo. Kot je razvidno iz tabele 3.5, otrok med začetnim in končnim preverjanjem ni uril zaznavo končnih glasov, saj ni vidnega napredka. Rezultati raziskav kažejo, da če zmožnosti zaznave končnih glasov pri otrocih ne urimo, ni ustreznega učinka, saj ima vaja pomemben učinek skozi daljše časovno obdobje. Kratkotrajno urjenje zaznavanja končnih glasov namreč ne pokaže večjega napredka (Ropič, 2014).

OTROK Č

Tabela 3.6: Rezultati otroka Č pri začetnem in končnem preverjanju

SLIČICA	POIMENOVANJE SLIČICE		ZAČETNI GLAS		KONČNI GLAS		TVORJENJE BESED NA ZAČETNI GLAS		TVORJENJE BESED NA KONČNI GLAS	
	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP
MUCA	da	da	da	da	ne	da	1	0	0	0
LUČ	da	da	da	da	da	da	0	1	0	1
ŽOGA	da	da	da	da	ne	da	0	1	0	0
OKO	da	da	da	da	ne	ne	1	3	0	0
GOBA	da	da	da	da	ne	ne	0	1	0	0
ROŽA	da	da	da	da	ne	da	1	3	0	1
MIZA	da	da	da	da	ne	da	1	1	0	0
KAČA	da	da	da	da	ne	ne	0	4	0	0
HIŠA	da	da	da	da	ne	da	0	1	0	1
BALON	da	da	da	da	ne	da	0	1	0	2
DEŽNIK	da	da	da	da	ne	da	0	3	0	1
DREVO	da	da	da	da	ne	ne	1	1	0	0
VRATA	da	da	ne	ne	ne	ne	1	0	0	0
HLAČE	da	da	da	da	ne	ne	1	2	0	0
ŠKARJE	da	da	da	da	ne	ne	1	1	0	0
BOBEN	da	da	da	da	ne	da	1	1	0	0
KLAVIR	da	da	da	da	ne	da	2	2	0	1
KOKOŠI	ne	da	da	da	ne	ne	1	0	0	0

Legenda:

ZP = začetno preverjanje

KP = končno preverjanje

/ = sličice ni bilo na delovnem listu

Otrok Č je pravilno poimenoval sedemnajst sličic, saj je besedo kokoši poimenoval s pomanjševalnico kokoške. Pri končnem preverjanju pa lahko iz tabele 3.6 ugotovimo, da je pravilno poimenoval vse sličice. Pri začetnem in končnem preverjanju lahko razberemo, da je v obeh preverjanjih narobno poimenoval začetni glas besede vrata, saj je tudi otrok Č, tako kot otrok B, napačno določil začetni glas »o«. Iz tabele 3.6 lahko preberemo, da mu je v začetnem preverjanju določanje končnega glasu delalo težave in zato ni pravilno tvoril nikakršne besede na končni glas. Iz tabele razberemo, da je imel pri prepoznavanju začetnega glasu manj težav kot pri končnem glasu.

Največ besed je tvoril na začetni glas »k«: osebno lastno ime, kabel, kavelj in kamela. Nobene besede pa pri končnem preverjanju ni tvoril na besede muca, vrata in kokoši.

Menimo, da je glasovno zavedanje potekalo po določenem zaporedju. Otrok Č je že v začetnem preverjanju pravilno določil začetne glasove in šele v končnem preverjanju pravilno določil končne glasove ter pravilno glaskoval nekatere besede. Ropič (2017) predpostavlja, da ravni glasovnega zavedanja potekajo po določenem nizu glede na zahtevnosti. Otroci najprej zaznajo začetni glas, šele nato končni glas, nazadnje pa razvijejo zmožnost zaznavanja posameznih glasov v nizu glasov besed. Ravni se pri otroku razvijajo postopoma in počasi. Tudi Grginič (2005) meni enako, da so petletniki v besedah bolje prepoznavali enake začetke in prve glasove kot pa poimenovali zadnje glasove in glaskovali. Predvsem zadnji glasovi otrokom pri tej starosti pogosto povzročajo težave oziroma potrebujejo za razvoj le-teh več časa.

OTROK D

Tabela 3.7: Rezultati otroka D pri začetnem in končnem preverjanju

SLIČICA	POIMENOVANJE SLIČICE		ZAČETNI GLAS		KONČNI GLAS		TVORJENJE BESED NA ZAČETNI GLAS		TVORJENJE BESED NA KONČNI GLAS	
	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP
MUCA	da	da	da	da	da	da	1	2	1	0
LUČ	da	da	da	da	da	da	2	2	1	6
ŽOGA	da	da	da	da	da	da	1	2	1	0
OKO	da	da	da	da	da	da	1	3	1	1
GOBA	da	da	da	da	da	da	1	1	1	0
ROŽA	da	da	da	da	da	da	1	6	1	2
MIZA	da	da	da	da	da	da	1	2	1	0
KAČA	da	da	da	da	da	da	1	2	1	2
HIŠA	da	da	da	da	da	da	0	3	1	0
BALON	da	da	da	da	da	da	2	0	0	0
DEŽNIK	da	da	da	da	da	da	1	5	0	3
DREVO	da	da	da	da	da	da	0	1	1	0
VRATA	da	da	ne	da	da	da	0	4	1	0
HLAČE	da	da	da	da	da	da	1	1	0	0
ŠKARJE	da	da	da	da	da	da	1	2	0	2
BOBEN	da	da	da	da	da	da	1	3	0	3
KLAVIR	da	da	da	da	da	da	1	2	1	2
KOKOŠI	da	da	da	da	da	da	0	0	0	3

Legenda:

ZP = začetno preverjanje

KP = končno preverjanje

/ = sličice ni bilo na delovnem listu

Otrok D je pri obeh preverjanjih pravilno poimenoval osemnajst sličic. Že pri začetnem preverjanju je pravilno določil vse začetne in končne glasove, enaki rezultati pa so se pokazali tudi pri končnem preverjanju. Prav tako je že pri prvem preverjanju tvoril besede, ki niso samo osnovne, in sicer so na glas »o« to bile besede okroglo, okras, ogledalo in opica. Na glas »k« je v začetnem preverjanju tvoril besedo kaplja, ki ni povsem vsakdanja. Besedi, ki sta bili tvorjeni v začetnem preverjanju in nista povsem vsakdanji, sta bili še hrabro in rezilo. V končnem preverjanju je tvoril največ besed na začetni glas »r«, in sicer besede riba, rak, rakovica, roka, rokavice in radirka. Iz besede rak je tvoril tvorjenko rakovica, iz besede roka pa je tvoril besedo rokavice. Že v začetnem preverjanju je tvoril veliko besed na končni glas, največ besed pa je tvoril v končnem preverjanju na besedo luč. Tvorjene besede na končni glas »č« so bile: čebela, čebelar, čaj, čarovnija, čarovnik in čarovnica. Tudi v teh primerih je otrok D uporabil tvorjenke. Bil je edini, ki je tvoril besede na končni glas »e«. Besedi, ki sta bili tvorjeni, sta bili emu in enciklopedija. Iz tabele 3.7 je razberemo, da je v začetnem in končnem preverjanju pravilno glaskoval vse besede. Pri določanju začetnega in končnega glasu v besedi se je pokazalo, da ima odlično razvito glasovno zavedanje.

Otrokov besedni zaklad je bil glede na starost otroka in v primerjavi z ostalimi otroki precej dobro razvit že pri začetnem preverjanju. Napredek otroka lahko povežemo z ustreznimi spodbudami v njegovi družini in okolju. Marjanovič Umek, Fekonja Peklaj in Pečjak (2012) navajajo, da je družinsko okolje eden pomembnejših dejavnikov otrokovega govora. Pomembno vlogo ima tudi dostopnost spodbudnih dejavnosti ter materialov zunaj družinskega okolja. Marjanovič Umek, Kranjc in Fekonja (2006) navajajo, da se govor deklic oblikuje hitreje kot govor dečkov. Imajo širši besednjak in pri preizkusih pravilne izgovorjave dosegajo boljše rezultate. V primeru otroka D lahko potrdimo, da naj bi deklice imele širši besedni zaklad od dečkov.

OTROK E

Tabela 3.8: Rezultati otroka E pri začetnem in končnem preverjanju

SLIČICA	POIMENOVANJE SLIČICE		ZAČETNI GLAS		KONČNI GLAS		TVORJEN-JE BESED NA ZAČETNI GLAS		TVORJENJE BESED NA KONČNI GLAS	
	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP
MUCA	da	da	da	da	ne	ne	0	5	0	0
LUČ	da	da	ne	da	ne	da	0	1	0	1
ŽOGA	da	da	da	da	ne	ne	1	4	0	0
OKO	da	da	da	da	ne	ne	0	1	0	0
GOBA	da	da	da	da	ne	ne	1	1	0	0
ROŽA	da	da	ne	da	ne	ne	0	1	0	0
MIZA	da	da	da	da	ne	ne	0	1	0	0
KAČA	da	da	da	da	ne	ne	0	3	0	0
HIŠA	da	da	ne	da	ne	ne	0	2	0	0
BALON	da	da	da	da	ne	ne	0	0	0	0
DEŽNIK	da	da	da	da	ne	ne	0	2	0	0
DREVO	da	da	da	da	ne	da	0	3	0	3
VRATA	da	da	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
HLAČE	da	da	da	da	ne	ne	0	2	0	0
ŠKARJE	da	da	ne	da	ne	ne	0	1	0	0
BOBEN	da	da	da	da	ne	ne	0	2	0	0
KLAVIR	ne	da	ne	da	ne	ne	0	1	0	0
KOKOŠI	ne	ne	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0

Legenda:

ZP = začetno preverjanje

KP = končno preverjanje

/ = sličice ni bilo na delovnem listu

Pri začetnem preverjanju je otrok E prepoznal šestnajst sličic, dve sličici je poimenoval napačno. Besedo kokoši je pri začetnem in končnem preverjanju poimenoval piščanec, tako da v nobenem preverjanju ni ustrezno navedel začetni in končni glas besede. Iz tabele 3.8 je razvidno, da v začetnem preverjanju ni pravilno določil nobenega končnega glasu. Razvidno je, da je na končnem preverjanju pravilno določil končni glas le besedama luč in drevo. Pri navajanju začetnega glasu je imel nekaj težav že v začetnem preverjanju. Težave mu je delala beseda luč, kjer je otrok podal odgovor, da je začetni glas »lu«. Besedo je namreč členil na zloge. Podoben odgovor je bil tudi pri besedi hiša, kjer je podal odgovor »hi«. Otrok je v začetnem preverjanju tvoril besedo samo na začetna glasova »ž« in »g«, in sicer je tvoril dva osebna lastna imena. V končnem preverjanju se je tvorjenje besed na začetni glas povečalo. Otrok je na glas »m« tvoril največ besed: Maj, mama, mak, meso in muca. Otrok je pri obeh preverjanjih na začetna glasova »ž« in »g« tvoril enaki osebni lastni imeni (Žan in Gašper). Besede, ki jih je tvoril na končni glas v končnem preverjanju, so bile čebela, oljka, Oskar in osa.

Menimo, da otrok E ni uril zmožnost zaznavanja končnih glasov. Končni glas je zaznal v krajši besedi luč, kjer je na koncu soglasnik. Ropič (2014) navaja, da otroci lažje zaznavajo končne glasove v krajših besedah in besedah, kjer je končni glas soglasnik. Raziskava je pokazala, da če zmožnosti zaznave končnih glasov ne urimo, pri otrocih ni ustreznega učinka. Pomembno je, da gremo od manj zahtevnih k zahtevnejšim dejavnostim, saj ima vaja pomemben učinek šele skozi daljše časovno obdobje. Kratkotrajno urjenje pri zaznavanju končnih glasov pogosto ne pokaže večjega napredka.

OTROK F

Tabela 3.9: Rezultati otroka F pri začetnem in končnem preverjanju

SLIČICA	POIMENOVANJE SLIČICE		ZAČETNI GLAS		KONČNI GLAS		TVORJENJE BESED NA ZAČETNI GLAS		TVORJENJE BESED NA KONČNI GLAS	
	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP
MUCA	da	da	da	da	ne	ne	0	2	0	0
LUČ	da	da	da	da	ne	da	0	1	0	4
ŽOGA	da	da	da	da	ne	da	1	1	0	0
OKO	da	da	da	da	ne	ne	1	2	0	0
GOBA	da	da	da	da	ne	da	0	2	0	0
ROŽA	da	da	da	da	ne	ne	1	1	0	0
MIZA	da	da	da	da	ne	da	1	4	0	1
KAČA	da	da	da	da	ne	ne	0	1	0	0
HIŠA	da	da	da	da	ne	da	1	3	0	1
BALON	da	da	da	da	ne	da	0	2	0	1
DEŽNIK	da	da	da	da	ne	ne	1	1	0	0
DREVO	da	da	da	da	ne	da	0	2	0	1
VRATA	da	da	ne	da	ne	da	0	2	0	0
HLAČE	da	da	da	da	ne	ne	0	1	0	0
ŠKARJE	da	da	da	da	ne	da	1	0	0	0
BOBEN	da	da	da	da	ne	da	1	3	0	2
KLAVIR	da	da	da	da	ne	ne	0	1	0	0
KOKOŠI	ne	da	da	da	ne	da	0	2	0	0

Legenda:

ZP = začetno preverjanje

KP = končno preverjanje

/ = sličice ni bilo na delovnem listu

Otrok F je pri začetnem preverjanju ustrezno poimenoval sedemnajst sličic. Za besedo kokoši je namreč uporabil pogovorni izraz kura. Je pa v končnem preverjanju svojo napako popravil in tako vse sličice poimenoval pravilno. Tudi otrok F je, tako kot kar nekaj otrok, napačno določil začetni glas besede vrata. Menil je, da je začetni glas »u« in nato pri začetnem preverjanju nepravilno tvoril besede na začetni glas. Iz tabele 3.9 je razvidno, da v začetnem preverjanju nobeni besedi ni pravilno določil končnega glasu in je posledično tudi nepravilno tvoril besede na končni glas. V začetnem preverjanju je tvoril besede le na začetne glasove »ž«, »o«, »r«, »m«, »h«, »d«, »š« in »b«. V večini primerov je tvoril osebna lastna imena. V primerjavi z začetnim preverjanjem pa je v končnem tvoril veliko novih besed na začetne glasove. Na glas »h« je tvoril besede helikopter, hlače in hitrost. V končnem preverjanju so nas presenetili tudi odgovori na glas »v«, saj je podal odgovore, ki jih ostali otroci še niso. Izrekel je besedi voda in ventilator. Pri končnem preverjanju je otrok naštel največ besed na končni glas »č«: čaj, čebela, čmrlj in osebno lastno ime.

Iz tabele 3.9 je razberemo tudi, da je imel v začetnem preverjanju s prepoznavanjem začetnega glasu manj težav kot končnim glasom. Ropič (2014) navaja, da imajo otroci manj težav pri zaznavanju začetnih glasov, kadar je na začetku soglasnik.

OTROK G

Tabela 3.10: Rezultati otroka G pri začetnem in končnem preverjanju

SLIČICA	POIMENOVANJE SLIČICE		ZAČETNI GLAS		KONČNI GLAS		TVORJENJE BESED NA ZAČETNI GLAS		TVORJENJE BESED NA KONČNI GLAS	
	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP
MUCA	da	da	da	da	ne	ne	0	0	0	0
LUČ	da	da	da	da	ne	ne	0	1	0	0
ŽOGA	da	da	da	da	ne	ne	0	1	0	0
OKO	da	da	da	da	ne	ne	0	0	0	0
GOBA	da	da	da	da	ne	ne	0	0	0	0
ROŽA	da	da	da	da	ne	ne	0	0	0	0
MIZA	da	da	da	da	ne	ne	0	0	0	0
KAČA	da	da	da	da	ne	ne	0	0	0	0
HIŠA	da	da	da	da	ne	ne	0	0	0	0
BALON	da	da	da	da	ne	ne	0	0	0	0
DEŽNIK	da	da	da	da	ne	ne	0	0	0	0
DREVO	da	da	da	da	ne	ne	0	0	0	0
VRATA	da	da	da	da	ne	ne	0	0	0	0
HLAČE	da	da	da	da	ne	ne	0	0	0	0
ŠKARJE	da	da	da	da	ne	ne	0	0	0	0
BOBEN	da	da	da	da	ne	ne	0	0	0	0
KLAVIR	ne	da	ne	da	ne	ne	0	0	0	0
KOKOŠI	ne	ne	ne	da	ne	ne	0	0	0	0

Legenda:

ZP = začetno preverjanje

KP = končno preverjanje

/ = sličice ni bilo na delovnem listu

Otrok G izhaja iz tujo govorečega okolja, vendar že nekaj časa živi v Sloveniji. V začetnem preverjanju je poimenoval šestnajst sličic pravilno, le dve sličici sta bili poimenovani napačno. Za poimenovanje kokoši je uporabil pomanjševalnico. Za besedo klavir pa je uporabil inštrument. Iz tabele 3.10 je razvidno, da ni imel težav z določanjem začetnega glasu pri začetnem in končnem preverjanju. Vendar pa ni pravilno določil nobenega končnega glasu, in to ne v začetnem ne v končnem preverjanju. Da mu je določanje končnega glasu delalo težave, je razvidno tudi iz dejstva, da je za podajanje rešitev potreboval veliko časa. Otrok G je v končnem preverjanju tvoril le dve besedi na začetni glas, in še to sta bili osebni lastni imeni.

Iz tabele 3.10 je razvidno, da je njegov besedni zaklad zelo slab in se po petih mesecih ni veliko zmnožil. Žlebnik (1965) meni, da bi moral biti besedni zaklad v predšolski dobi zelo pisan in bogat. Meni, da je to močno odvisno od okolja in odraslih, med katerimi otrok živi. Marjanovič Umek, Fekonja Peklaj in Pečjak (2012) trdijo, da je družinsko okolje eden najpomembnejših dejavnikov otrokovega govora. Pomembno vlogo ima tudi dostopnost spodbudnih dejavnosti in materialov zunaj družinskega okolja.

OTROK H

Tabela 3.11: Rezultati otroka H pri začetnem in končnem preverjanju

SLIČICA	POIMENOVANJE SLIČICE		ZAČETNI GLAS		KONČNI GLAS		TVORJENJE BESED NA ZAČETNI GLAS		TVORJENJE BESED NA KONČNI GLAS	
	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP
MUCA	da	da	da	da	da	da	1	2	1	0
LUČ	da	ne	da	ne	da	ne	1	0	1	0
ŽOGA	da	da	da	da	da	da	1	1	1	0
OKO	da	da	da	da	da	da	1	3	1	1
GOBA	da	da	da	da	ne	da	1	2	0	0
ROŽA	da	da	da	da	da	da	1	2	0	0
MIZA	da	da	da	da	da	da	1	3	1	3
KAČA	da	da	da	da	da	da	1	1	0	0
HIŠA	da	da	da	da	da	da	1	2	1	1
BALON	da	da	da	da	ne	da	1	2	0	3
DEŽNIK	da	da	da	da	da	da	1	3	1	2
DREVO	da	da	da	da	ne	da	1	0	0	2
VRATA	da	da	da	da	da	da	0	3	0	0
HLAČE	da	da	da	da	da	da	1	1	1	0
ŠKARJE	da	da	da	da	da	da	0	2	1	2
BOBEN	da	da	da	da	da	da	1	1	1	1
KLAVIR	da	da	da	da	da	da	0	3	1	3
KOKOŠI	da	da	da	da	da	da	1	0	1	3

Legenda:

ZP = začetno preverjanje

KP = končno preverjanje

/ = sličice ni bilo na delovnem listu

Otrok H je v začetnem preverjanju ustrezno poimenoval vseh osemnajst sličic, medtem ko je v končnem preverjanju pravilno poimenoval sedemnajst sličic. Luč je pri začetnem preverjanju poimenoval ustrezno, pri končnem pa jo je poimenoval z izrazom svetilka, zato je pri končnem preverjanju napačno navedel začetni in končni glas. Določanje začetnega glasu mu ni povzročalo težav niti pri začetnem niti pri končnem preverjanju. V začetnem preverjanju je v večini primerov tvoril le eno besedo na začetne glasove, medtem ko je pri končnem preverjanju tvoril več besed. V začetnem preverjanju je določil končni glas le nekaterim besedam, medtem ko je v končnem preverjanju pravilno določil vse končne glasove. V končnem preverjanju ni tvoril nobene besede na glas »e«, medtem ko je pri začetnem preverjanju na glas »e« tvoril osebno lastno ime.

Besede, ki jih je otrok H tvoril na začetni glas »o« v končnem preverjanju, so bile ovca, olje in okroglo, v začetnem preverjanju pa je na začetni glas »o« tvoril le osebno lastno ime. Besede, ki jih je tvoril na končni glas »i«, so bile Izrael, izlet in igra. Menimo, da ima otrok solidno razvito fonološko zavedanje.

Iz tabele 3.11 je tudi razvidno, da se je pri otroku H dobro razvilo glasovno zavedanje. Ugotavljamo, da se glasovno zavedanje povezuje z otrokovo govorno kompetentnostjo, k čemur prištevamo otrokov besednjak. Tako menijo v svojih ugotovitvah tudi avtorji Marjanovič Umek, Kranjc in Fekonja (2006).

OTROK I

Tabela 3.12: Rezultati otroka I pri začetnem in končnem preverjanju

SLIČICA	POIMENOVANJE SLIČICE		ZAČETNI GLAS		KONČNI GLAS		TVORJENJE BESED NA ZAČETNI GLAS		TVORJENJE BESED NA KONČNI GLAS	
	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP
MUCA	da	da	da	da	ne	da	0	2	0	2
LUČ	da	da	da	da	ne	da	1	2	0	2
ŽOGA	da	da	da	da	ne	da	1	1	0	0
OKO	ne	da	da	da	ne	da	1	2	0	0
GOBA	ne	da	ne	da	ne	da	0	1	0	1
ROŽA	da	da	da	da	ne	da	1	2	0	0
MIZA	ne	da	ne	da	ne	da	0	1	0	2
KAČA	da	da	da	da	ne	da	1	2	0	0
HIŠA	da	da	da	da	ne	da	0	1	0	0
BALON	da	da	da	da	ne	da	0	1	0	0
DEŽNIK	da	da	da	da	ne	da	1	1	0	2
DREVO	da	da	da	da	da	da	0	1	1	2
VRATA	da	da	da	da	ne	da	1	1	0	0
HLAČE	da	da	da	da	ne	da	0	0	0	0
ŠKARJE	da	da	da	da	ne	da	0	1	0	1
BOBEN	da	da	da	da	ne	da	1	1	0	1
KLAVIR	da	da	da	da	ne	da	1	1	0	0
KOKOŠI	da	ne	da	ne	ne	ne	1	0	0	0

Legenda:

ZP = začetno preverjanje

KP = končno preverjanje

/ = sličice ni bilo na delovnem listu

Otrok I izhaja iz tuje govorečega okolja. V začetnem preverjanju je besedo goba poimenoval kostanj in zato v začetnem preverjanju nepravilno določil začetni glas besede. Mizo je poimenoval postelja, zato je imel tudi tukaj težave pri določanju začetnega glasu. Te napake je popravil v končnem preverjanju, vendar pa je kokoši poimenoval piščančki ter ponovno napačno določil začetni in končni glas besede. V končnem preverjanju ni imel nobenih težav pri določanju končnega glasu. Opaziti je, da je otrok I v obeh preverjanjih lažje določil začetni glas kot pa končni glas besede.

Beseda, ki jo je tvoril na zadnji glas »e« v končnem preverjanju, je bila Egipt. Iz rezultatov pa je razbrati, da je v obeh preverjanjih tvoril veliko enakih besed.

Kljub temu da otrok I izhaja iz tujo govorečega okolja, ima zelo dobro razvito glasovno zavedanje. Menimo, da na razvoj glasovnega zavedanja močno vpliva splošna inteligentnost otroka in njegova sposobnost koncentracije, saj je bil za delo zelo motiviran. Tudi Jerman (2000, v Zrimšek 2003) navaja, da imajo največji vpliv na razvoj glasovnega zavedanja splošna inteligentnost otroka, pozorno poslušanje, koncentracija za samostojno delo, zgovornost otroka, njegova discipliniranost ter učenje branja v družini. Raziskava je pomagala k prispevanju pojmovanja glasovnega zavedanja.

OTROK J

Tabela 3.13: Rezultati otroka J pri začetnem in končnem preverjanju

SLIČICA	POIMENOVANJE SLIČICE		ZAČETNI GLAS		KONČNI GLAS		TVORJENJE BESED NA ZAČETNI GLAS		TVORJENJE BESED NA KONČNI GLAS	
	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP
MUCA	da	da	da	da	ne	ne	0	2	0	0
LUČ	da	da	da	da	da	da	0	2	1	1
ŽOGA	da	da	da	da	ne	ne	1	2	0	0
OKO	da	da	da	da	ne	ne	0	2	0	0
GOBA	da	da	da	da	ne	ne	0	1	0	0
ROŽA	da	da	da	da	ne	ne	1	2	0	0
MIZA	da	da	da	da	ne	ne	1	1	0	0
KAČA	da	da	da	da	ne	ne	1	1	0	0
HIŠA	da	da	da	da	ne	ne	1	1	0	0
BALON	da	da	da	da	da	ne	0	1	0	0
DEŽNIK	da	da	da	da	ne	ne	0	0	0	0
DREVO	da	da	da	da	ne	ne	0	1	0	0
VRATA	da	da	da	da	ne	ne	0	1	0	0
HLAČE	da	da	da	da	ne	ne	0	0	0	0
ŠKARJE	da	da	da	da	ne	ne	0	0	0	0
BOBEN	da	da	da	da	ne	ne	1	2	0	0
KLAVIR	da	da	da	da	ne	ne	0	2	0	0
KOKOŠI	ne	da	da	da	ne	ne	0	1	0	0

Legenda:

ZP = začetno preverjanje

KP = končno preverjanje

/ = sličice ni bilo na delovnem listu

Otrok J je v končnem preverjanju ustrezno poimenoval vseh osemnajst sličic, medtem ko je v začetnem preverjanju za besedo kokoši uporabil pogovorni izraz kure. Kljub temu je v začetnem in končnem preverjanju pravilno navedel začetni glas vsem besedam. Iz tabele 3.13 lahko razberemo, da je v obeh preverjanjih lažje določil začetne kot pa končne glasove, kjer je imel težave. Pravilno je končni glas določil le besedi luč. Pri obeh preverjanjih je tvoril na končni glas »č« isto besedo, to je čebela. Besede, ki jih je tvoril na začetni glas, so bile v večini primerov živali. Besedi, ki jih je tvoril v končnem preverjanju na začetni glas »l«, sta bili limona in limonada.

Otrok J ima po Walpole in McKenna (2004, v Pečjak, 2010) razvito polovico 6. stopnje razvoja glasovnega zavedanja. Iz tabele 3.13 lahko razberemo, da je pravilno določil vse začetnega glasove, medtem ko ni določil nobenega zadnjega glasu. Otrok J torej še nima razvite 7. stopnje, saj ni členil besede na glasove oziroma glaskoval nobene besede. Iz tabele 3.13 razberemo, da če zmožnosti zaznave zadnjega glasu ne urimo, pri otrocih ni ustreznega učinka, saj vaja učinkuje le, če jo prakticiramo skozi daljše časovno obdobje. Tudi Ropič (2014) iz raziskave potrjuje enako in navaja, da pri zaznavanju končnih glasov kratkotrajno urjenje ne pokaže napredka.

Menimo, da bi otrok J razvijal posamezne sposobnosti glasovnega zavedanja, če bi sam besede zaznal in jih izgovarjal. Ropič (2017) navaja naloge, s katerimi dopolnjujemo zmožnost glasovnega zavedanja. Potrebne so vaje za zaznavanje dolžine besed in členjenje besed na zloge, kjer najprej izbiramo lažje primere besed, nato pa zahtevnost povečujemo.

OTROK K

Tabela 3.14: Rezultati otroka K pri začetnem in končnem preverjanju

SLIČICA	POIMENOVANJE SLIČICE		ZAČETNI GLAS		KONČNI GLAS		TVORJENJE BESED NA ZAČETNI GLAS		TVORJENJE BESED NA KONČNI GLAS	
	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP
MUCA	da	da	da	da	ne	da	0	1	0	2
LUČ	da	da	da	da	ne	da	0	2	0	2
ŽOGA	da	da	da	da	ne	da	0	1	0	0
OKO	da	da	da	da	ne	da	1	1	0	0
GOBA	da	da	da	da	ne	da	0	0	0	0
ROŽA	da	da	da	da	ne	da	0	1	0	0
MIZA	ne	da	ne	da	ne	da	0	1	0	0
KAČA	da	da	da	da	ne	da	0	2	0	1
HIŠA	da	da	da	da	ne	da	1	1	0	0
BALON	da	da	da	da	ne	ne	0	0	0	0
DEŽNIK	da	da	da	da	ne	da	0	1	0	1
DREVO	da	da	da	da	ne	da	0	1	0	2
VRATA	da	da	ne	ne	ne	da	0	0	0	0
HLAČE	da	da	da	da	ne	da	0	1	0	0
ŠKARJE	da	da	da	da	ne	da	1	3	0	0
BOBEN	da	da	da	da	ne	da	0	1	0	1
KLAVIR	ne	ne	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
KOKOŠI	da	ne	da	ne	ne	ne	0	0	0	0

Legenda:

ZP = začetno preverjanje

KP = končno preverjanje

/ = sličice ni bilo na delovnem listu

Otrok K je v začetnem preverjanju natančno poimenoval šestnajst sličic. Večje težave je imel pri besedah klavir, ki ga je poimenoval vibrafon, in pri besedi miza, kjer je uporabil izraz prtiček. Tudi pri končnem preverjanju je imel težave, in sicer pri besedah klavir in kokoši, kjer je kokoši poimenoval piščanci. Tudi otrok K je bil eden izmed otrok, ki so pri začetnem preverjanju vratom določili začetni glas »o«. Svojo napako je ponovil tudi v končnem preverjanju. Ostalim besedam pa je pravilno določil začetni glas. Znova lahko iz tabele 3.14 razberemo, da je imel pri določanju začetnega glasu manj težav kot pri določanju končnega glasu. V začetnem preverjanju ni pravilno določil nobenega končnega glasu, medtem ko je v končnem preverjanju petnajstim sličicam določil končni glas pravilno.

Otrok K je v začetnem preverjanju podal le nekaj tvorjenih besed na začetni glas, medtem ko je v končnem preverjanju tvoril več besed kot pri začetnem.

Besede, ki jih je tvoril v končnem preverjanju na glas »š«, so bile šola, šolar in šolarji. Uporabil je tvorjenke iz besede šola.

Iz tabele 3.14 je razvidno, da je v razmahu petih mesecev dobro razvil glasovno zavedanje.

Iz rezultatov lahko sklepamo, da je bil otrok K vključen v dejavnosti glasovnega zavedanja dlje časa, saj je dosegel boljše rezultate pri prepoznavanju zadnjega glasu v besedi, in to tudi pri težjih besedah. Avtorica Ropič (2016) meni, da se odsotnost vaj glasovnega zavedanja in ne izvedba vaj prepoznavanja prvih in zadnjih glasov v vrtcu kaže kot velik primanjkljaj v otrokovih kasnejših letih življenja.

OTROK L

Tabela 3.15: Rezultati otroka L pri začetnem in končnem preverjanju

SLIČICA	POIMENOVANJE SLIČICE		ZAČETNI GLAS		KONČNI GLAS		TVORJENJE BESED NA ZAČETNI GLAS		TVORJENJE BESED NA KONČNI GLAS	
	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP
MUCA	da	da	da	da	ne	da	0	5	0	2
LUČ	da	da	da	da	ne	da	1	3	0	2
ŽOGA	da	da	da	da	ne	da	1	4	0	2
OKO	ne	da	da	da	ne	da	0	3	0	0
GOBA	da	da	da	da	ne	da	1	1	0	0
ROŽA	da	da	da	da	ne	da	1	2	0	0
MIZA	da	da	da	da	ne	da	0	1	0	0
KAČA	da	da	da	da	ne	da	1	2	0	2
HIŠA	da	da	da	da	ne	da	0	1	0	0
BALON	da	da	da	da	ne	da	1	2	0	2
DEŽNIK	da	da	da	da	ne	da	0	2	0	2
DREVO	da	da	da	da	ne	da	0	2	0	0
VRATA	da	da	ne	da	ne	da	0	1	0	0
HLAČE	da	da	da	da	ne	da	0	1	0	0
ŠKARJE	da	da	da	da	ne	da	0	2	0	0
BOBEN	da	da	da	da	ne	da	1	0	0	2
KLAVIR	ne	ne	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
KOKOŠI	ne	ne	da	ne	ne	ne	1	0	0	0

Legenda:

ZP = začetno preverjanje

KP = končno preverjanje

/ = sličice ni bilo na delovnem listu

Otrok L je pri začetnem preverjanju ustrezno poimenoval petnajst sličic. Oko je poimenoval z očesom, pri besedi kokoši pa je uporabil pomanjševalnico kokoške. Odgovora za poimenovanje klavirja pa nismo prejeli. Pri določanju začetnega glasu je imel težavo pri besedi vrata, kjer je v začetnem preverjanju za začetni glas določil »r«, vendar lahko iz tabele 3.15 razberemo, da je v končnem preverjanju pravilno določil vse začetne glasove, razen pri besedah klavir in kokoši. V začetnem preverjanju nobeni besedi ni pravilno določil končnega glasu. Kasneje, v končnem preverjanju, pa lahko opazimo, da je končne glasove določal pravilno. V končnem preverjanju je tvoril več besed na začetne glasove.

Otrok L je največ besed tvoril na začetni glas »m«. Tvoril je besede mama, Matej, Matjaž, maska in morje. Iz tabele lahko razberemo, da v končnem preverjanju ni tvoril nobene besede na začetna glasova »b« in »k«. V končnem preverjanju pa je tvoril besede na končne glasove »a«, »č«, »n« in »k«.

Na osnovi rezultatov smo opazili, da je v končnem preverjanju podajal več odgovorov kot pri začetnem. Tudi Grginič (2005) ugotavlja, da z razvojem glasovnega zavedanja pride pri otroku do intenzivnega razvoja aktivnega besedišča. Kljub temu da je glaskovanje najzahtevnejša dejavnost glasovnega zavedanja, kar trdi avtorica Ropič (2017), ima otrok L ob končnem preverjanju glaskovanje že razvito, a bo učenje le-tega kljub temu potekalo še v začetnih letih osnovnošolskega šolanja.

OTROK M

Tabela 3.16: Rezultati otroka M pri začetnem in končnem preverjanju

SLIČICA	POIMENOVANJE SLIČICE		ZAČETNI GLAS		KONČNI GLAS		TVORJENJE BESED NA ZAČETNI GLAS		TVORJENJE BESED NA KONČNI GLAS	
	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP
MUCA	ne	da	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
LUČ	ne	da	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
ŽOGA	ne	da	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
OKO	ne	da	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
GOBA	ne	da	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
ROŽA	ne	da	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
MIZA	ne	da	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
KAČA	ne	da	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
HIŠA	ne	da	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
BALON	ne	da	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
DEŽNIK	ne	da	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
DREVO	ne	da	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
VRATA	ne	da	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
HLAČE	ne	da	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
ŠKARJE	ne	da	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
BOBEN	ne	ne	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
KLAVIR	ne	ne	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0
KOKOŠI	ne	da	ne	ne	ne	ne	0	0	0	0

Legenda:

ZP = začetno preverjanje

KP = končno preverjanje

/ = sličice ni bilo na delovnem listu

Otrok M izhaja iz tuje govorečega okolja. Na začetnem preverjanju ni poimenoval nobene sličice v slovenskem jeziku, temveč v svojem maternem jeziku. Muco je poimenoval maca, luč zekla, žogo lopta, oko oči, gobo pečojka, rožo trava, mizo krevet, kačo zmija, hišo kuča, balon balón, dežnik kiša, drevo drevesa, vrata vjate, hlače hlače, škarje makaze, boben žica in kokoši kokoška.

Otrok M je imel pri začetnem preverjanju nekaj nejasnosti in problemov, sličice je sicer prepoznal, tako da so bila označevanja v njegovem maternem jeziku pravilna. Na osnovi tega torej sklepamo, da otrokov materni jezik ni slovenščina.

Pri končnem preverjanju je otrok zaznal in ustrezno slovensko poimenoval kar šestnajst sličic, izjema sta bili sličici klavir in kokoške. Začetne in končne glasove ni določil in zaznal. Če primerjamo začetno in končno preverjanje, opazimo precejšen napredek v govornem razvoju otroka. S tem, ko je otrok zajet v vrtec, v govorni interakciji z vrstniki in odraslimi razvija svoj besedni zaklad. Tudi Marjanovič Umek, Fekonja Peklaj in Pečjak (2012) menijo, da imajo v razvoju govora pomembno vlogo tako odrasle osebe kot tudi otroci. Slednji razvijajo govorno kompetentnost v interakciji z drugimi otroki. Grginič (2005) ugotavlja, da je za razvoj govora pomembno obdobje med tretjim in sedmim letom, saj je otrok v tem času izredno občutljiv in dovzeten za razvoj jezikovne zmožnosti, ker se takrat pojavi povečana potreba po komuniciranju.

Otrokov besedni zaklad je šibak predvsem zaradi maternega jezika, saj lahko rezultate povežemo s teorijo in hkrati tudi z raziskavami, ki kažejo, da imajo dečki počasnejši razvoj govora, njihov besedni zaklad pa je v primerjavi z deklicami ožji.

OTROK N

Tabela 3.17: Rezultati otroka N pri začetnem in končnem preverjanju

SLIČICA	POIMENOVANJE SLIČICE		ZAČETNI GLAS		KONČNI GLAS		TVORJENJE BESED NA ZAČETNI GLAS		TVORJENJE BESED NA KONČNI GLAS	
	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP	ZP	KP
MUCA	da	da	da	da	da	da	0	1	1	0
LUČ	da	da	da	da	da	da	1	3	1	2
ŽOGA	da	da	da	da	da	da	0	3	0	0
OKO	da	da	da	da	da	da	1	2	0	1
GOBA	da	da	da	da	da	da	0	1	1	2
ROŽA	da	da	da	da	da	da	1	1	0	0
MIZA	da	da	da	da	da	da	0	2	0	0
KAČA	da	da	da	da	da	da	0	0	0	0
HIŠA	da	da	da	da	da	da	1	1	1	1
BALON	da	da	da	da	da	da	1	1	1	2
DEŽNIK	da	da	da	da	da	da	0	2	1	1
DREVO	da	da	da	da	ne	da	0	1	0	0
VRATA	da	da	da	da	da	da	0	2	0	0
HLAČE	da	da	da	da	da	da	0	2	0	1
ŠKARJE	da	da	da	da	da	da	1	0	1	0
BOBEN	ne	da	ne	da	ne	da	0	1	0	1
KLAVIR	ne	da	ne	da	ne	da	1	1	0	1
KOKOŠI	da	da	da	da	da	da	1	2	0	0

Legenda:

ZP = začetno preverjanje

KP = končno preverjanje

/ = sličice ni bilo na delovnem listu

Otrok N izhaja iz tuje govorečega okolja. V končnem preverjanju je pravilno poimenoval vseh osemnajst sličic, v začetnem pa le šestnajst sličic. V začetnem preverjanju je kačo poimenoval zmija, mizo pa stol. To napako lahko povežemo s tem, da otrokov materni jezik ni slovenščina. Iz tabele 3.17 je razvidno, da pri obeh preverjanjih ni imel težav z določanjem niti začetnega niti končnega glasu. Opažamo, da je otrok N tvoril več besed na določen začetni glas v končnem preverjanju. Na glas »l« je tvoril besede lonec, lokomotiva in osebno lastno ime. V končnem preverjanju ni tvoril nobene besede na začetna glasova »k« in »š«. Iz tabele je razberemo, da je otrok N začetne in končne glasovi pri končnem preverjanju določil pravilno.

Torej sklepamo, da je otrokov fonološki razvoj glede na starost dobro izoblikovan. Iz tega lahko sklepamo, da otrok N kasneje pri opismenjevanju ne bo imel večjih težav. Pri otroku N so posamezne ravni glasovnega zavedanja potekale po določenem nizu glede na zahtevnost. Končni glas je lažje zaznal v krajših besedah. Tudi Ropič (2014) navaja, da otroci lažje zaznavajo končni glas v krajših besedah in v besedah, kjer je končni glas soglasnik. Pomemben vpliv ima zmožnost zaznavanja začetnega oziroma končnega glasu na ravni lažjih in težjih besed.

3.5 SKLEP

Razvoj glasovnega zavedanja se začne z enostavnejšimi dejavnostmi in postopoma prehaja k bolj zahtevnim. Otroci, stari od pet do šest let, že zmorejo usmeriti pozornost na delitev besednih začetkov in koncev. Različni avtorji opisujejo razvoj glasovnega zavedanja na različne načine, a se strinjajo, da se najprej razvije sposobnost prepoznavanja začetnih glasov. Šele kasneje otroci zaznajo končne glasove v besedi, medtem ko se zmožnost razdelitve besede na posamezne glasove pojavi najpozneje.

Zgornje ugotovitve so nas spodbudile k izvedbi te raziskovalne naloge. Pred samim preverjanjem nismo imeli jasne predstave o tem, katere stopnje glasovnega zavedanja, zlasti glede na zaznavanje zahtevnejših glasovnih dejavnosti, so otroci v starosti od pet do šest let že razvili.

Prvo hipotezo, v kateri smo predvidevali, da bodo otroci pri začetnem in končnem preverjanju prepoznali vse sličice in jih pravilno poimenovali, lahko ovržemo. Ugotovili smo, da so otroci v začetnem preverjanju imeli določene težave pri pravilnem poimenovanju predmetov na sličicah, pri čemer jim je največ težav povzročala beseda "klavir."

Druga hipoteza, ki je predvidevala, da bodo otroci pri končnem preverjanju znali naštetih več besed na določen začetni in končni glas, pa lahko potrdimo. Rezultati kažejo, da so otroci v končnem preverjanju napredovali v naštevanju besed, tako pri začetnih kot tudi pri končnih glasovih.

Tretjo hipotezo, v kateri smo predvidevali, da bodo otroci lažje prepoznavali začetne glasove kot končne, lahko prav tako potrdimo. Otroci so na preverjanjih boljše rezultate dosegli pri prepoznavanju začetnih glasov. Razlike v prepoznavanju začetnega in končnega glasu so bile vidne v obeh preverjanjih, kar sovпада tudi z ugotovitvami Ropičeve (2017), ki poudarja, da imajo otroci manj težav pri zaznavanju začetnih glasov.

Priznati moramo, da so nas rezultati presenetili. Pričakovali smo večje težave pri prepoznavanju začetnega glasu že v začetni fazi preverjanja, vendar so otroci to nalogo opravili bolje, kot smo pričakovali. Prav tako se je prepoznavanje končnega glasu ob zaključku preverjanja občutno izboljšalo.

Med otroki so bile zaznane opazne razlike. Zavedati se moramo, da med njimi obstajajo individualne razlike, zlasti v sposobnosti glasovnega členjenja besed, saj se tovrstno učenje nadaljuje tudi v prvih letih osnovne šole, kar potrjuje tudi Ropič (2017). Glasovno zavedanje je tesno povezano z uspešnim branjem in pisanjem, zato so dejavnosti v predšolskem obdobju oblikovane v skladu z razvojnimi potrebami otrok. Slabše razvite zmožnosti zaznavanja glasov lahko pri otrocih že v prvih letih osnovne šole privedejo do negativnih posledic.

Pomembno je poudariti, da dolgoročna vaja igra ključno vlogo pri razvoju glasovnega zavedanja, zato bi morale vzgojiteljice pogosto vaditi z otroki. Pri tem bi morali uporabljati pester izbor dejavnosti, ki bi potekale skozi igrive in zabavne igre ter tako spodbujale otrokov razvoj glasovnega zavedanja.

Kljub vsem pridobljenim ugotovitvam ostajajo odprta vprašanja, ki jih v tej raziskavi nismo preverili, kar odpira možnost za nadaljnje raziskovanje. Pri pregledu literature in analiziranju raziskav drugih avtorjev smo dobili idejo, da bi lahko nadgradili našo raziskavo z večjim vzorcem otrok in daljšim časovnim obdobjem spremljanja. Otroke bi v raziskavo vključili od različnih starosti ob vstopu v vrtec in jih spremljali vse do vstopa v šolo, kar bi omogočilo natančnejši vpogled v njihov individualni napredek ob zaključku predšolskega obdobja.

Opazili smo, da starejši otroci bolje zaznavajo začetne in končne glasove, zato bi bilo smiselno preučiti glasovno zavedanje tudi pri šest- in sedemletnih otrocih ter spremljati njihov napredek. S tem bi pridobili še bolj poglobljene informacije o razvoju glasovnega zavedanja v zgodnjih letih šolanja.

Upamo, da bo naša raziskava vzgojiteljem pokazala, kako pomembno je izvajati dejavnosti, povezane z glasovnim zavedanjem, in jih spodbudila k pogostejši uporabi takšnih vaj pri otrocih.

VIRI IN LITERATURA

- Brumen, D. (2012). Glasovno zavedanje v prvem razredu. *Revija za elementarno izobraževanje*, letnik 5, številka 4, str.73—86. Maribor: Pedagoška fakulteta. Pridobljeno dne 18. 2. 2019 iz <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-VKSFS9DC/b9c32e51-4ac7-4cf0-a418-9324396a8059/PDF>
- Frančeškin, J., Kramarič, M., Ropič, M. in Urbančič Jelovšek, M. (2000). *Na vrtiljaku črk. Priročnik za učitelje in vzgojitelje v 1. razredu devetletne osnovne šole*. Ljubljana: Rokus.
- Frančeškin, J., Kramarič, M., Ropič, M. in Urbančič Jelovšek, M. (2000). *Na vrtiljaku črk. Delovni zvezek za slovenski jezik v 1. razredu devetletke. Učni listi za pogovarjanje, govorno nastopanje in poslušanje*. Ljubljana: Rokus.
- Grginič, M. (2005). *Porajoča se pismenost*. Domžale: Založba Izolit.
- Grginič, M. (2008). *Vsak po svoji poti do pismenosti: priročnik za vzgojitelje in starše predšolskih otrok*. Mengeš: Založba Izolit.
- Križaj Ortar, M., Magajna, L., Pečjak, S. in Žerdin, T. (2000). *Slovenščina v 1. triletju devetletne osnovne šole*. Trzin: Založba Izolit.
- Kurikulum za vrtce*. (2013). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Marjanovič Umek, L. (1990). *Mišljenje in govor predšolskega otroka*. Ljubljana: DZS.
- Marjanovič Umek, L., Kranjc, S. in Fekonja, U. (2006). *Otroški govor: razvoj in učenje*. Domžale: Založba Izolit.
- Marjanovič Umek, L., Fekonja Peklaj, U. in Pečjak, S. (2012). *Govor in branje otrok: ocenjevanje in spodbujanje*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Pečjak, S. (1999). *Osnove psihologije branja: spiralni model kot oblika razvijanja bralnih sposobnosti učencev*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

- Pečjak, S. (2009). *Z igro razvijamo komunikacijske sposobnosti učencev*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Pečjak, S. (2010). *Psihološki vidiki bralne pismenosti: od teorije k praksi*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Ropič, M. (28. 7. 2014). Children's ability in awareness of the initial and the final sound in a word. *Švietimas*, 2. Pridobljeno dne 18. 2. 2019 iz <http://oaji.net/articles/2014/513-1413445563.pdf>
- Ropič, M. (2016). Zmožnost zaznavanja začetnih in končnih glasov v nezložnih in večzložnih besedah. *Didactica Slovenica*. Pedagoška obzorja, 31 (1). Znanstvena revija; 44–54.
- Ropič, M. (2017). Razvoj določenih ravni glasovnega zavedanja v predšolskem obdobju. V D. Haramija (Ur.) *Bralna pismenost v predšolski vzgoji in izobraževanju* (str. 57–66). Maribor: Univerzitetna založba Univerze Maribor.
- Toličič, I. in Smiljanić, V. (1979). *Otroška psihologija*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Vizjak Kure, T. (2010). *Spodbujanje razvoja sensorike, motorike, kognicije, govora in jezika: priložnik z vajami in lestvice za spremljanje razvoja*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Zorman, A. (2005). Glasovno zavedanje in razvoj osnovne pismenosti v prvem, drugem/tujem jeziku. *Sodobna pedagogika*, posebna izdaja, 56 (122), 24–25. Ljubljana: Zveza društev pedagoških delavcev Slovenije.
- Zorman, A. (2013). *Razvoj osnovne pismenosti enojezičnih in večjezičnih otrok*. Univerza na Primorskem, znanstveno raziskovalno središče, Univerzitetna založba Annles.
- Zrimšek, N. (2003). *Začetno opismenjevanje: pismenost v predšolski dobi in prvem razredu devetletne osnovne šole*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Žlebnik, L. (1963). *Psihologija otroka in mladostnika*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Žlebnik, L. (1969). *Psihologija otroka in mladostnika II*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

PRILOGE

PRILOGA A: Sličice, uporabljene v raziskavi

PRILOGA B: Sličice glaskovanja, uporabljeno v raziskavi

PRILOGA A: Sličice, uporabljene v raziskavi

